

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

Ondřej Dvořáček

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Občanská vybavenost města Mělníka mezi lety 1860–1939

Public facilities of Melnik town between years 1860–1939

Ondřej Dvořáček

Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Občanská vybavenost města Mělníka mezi lety 1860–1939 vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis

Poděkování

Chtěl bych poděkovat za podporu při psaní této práce své rodině, zejména Karlu Lojkovi za poskytnutí rad, publikací a jiných materiálů. Dále bych chtěl vyjádřit díky zaměstnancům Státního okresního archivu Mělník a Odboru výstavby a rozvoje městského úřadu Mělník. Závěrem velmi děkuji vedoucímu této práce, Mgr. Dušanu Foltýnovi, za veškerou jeho pomoc a vedení při tvorbě práce.

Abstrakt

Práce se zabývá vývojem institucí, budov a zařízení občanské vybavenosti města Mělníka. Blíže se zaměřuje na problematiku zakládání budov a institucí sloužících veřejnosti od zrodu občanské společnosti v době Rakouského císařství kolem roku 1860 a jejich další vývoj a proměny přes období První republiky.

Časové vymezení končí nacistickou okupací Čech a Moravy. Práce se snaží o popis a dokumentaci zakládaných institucí zejména, nikoli však jedině, školského, kulturního a zdravotnického charakteru. Kapitoly jsou děleny podle sektorů občanské vybavenosti, a jednotlivě jsou v nich chronologicky popisovány klíčové instituce, jejich stavební realizace a jejich historicko-architektonická povaha vzhledem k tématu práce.

Klíčová slova: občanská vybavenost, město Mělník, Rakousko-Uhersko, 1. Československá republika, 19.-20. století, architektura

Abstract

This bachelor thesis deals with the development of institutions, buildings and facilities for civil purposes of the town of Mělník. It focuses on the founding and constructing of public serving institutions within the time span from the rise of civil society in the days of the Austrian-Hungarian Empire in about 1860 and their further development and changes during the First Republic.

The time span leads up to the Nazi occupation of Bohemia and Moravia. The thesis aims at a description of the then founded institutions, namely, but not only, concerning education, culture and healthcare. Chapters are divided according to sectors of civil facilities. Key institutions are described in there in chronological order, as well as their architectural executions and their historical and architectonic characteristics in the context of the selected topic.

Keys Words: civic facilities, Melnik town, First Czechoslovak Republic, Austria - Hungary, 19. century, 20. century, architecture

Obsah

Úvod.....	8
1. Vymezení pojmu občanská vybavenost, prameny a literatura.....	10
2. Dějiny města Mělníka a jeho geografická, urbanistická a národnostní charakteristika.....	12
3. Vývoj školství na Mělníku do roku 1939.....	15
3. 1. Stručné dějiny školství na Mělníku před začátkem 19. století.....	15
3. 2. Hlavní farní škola a její proměna ve školu obecnou po školských reformách 1869.....	16
3. 3. První měšťanská škola a její výstavba roku 1876.....	17
3. 4. Odborně zaměřené a specializované školy v 19. století a v době První republiky.....	20
2. 4. 1. Průmyslová škola pokračovací.....	20
3. 4. 2. Zřízení Školy vinařské a ovocnářské na Mělníce.....	21
3. 4. 3. Stavba nové budovy pro vinařskou a ovocnářskou školu (1894).....	23
3. 4. 4. Státní jednoroční mistrovská škola košíkářská.....	25
3. 4. 5. Reálné gymnázium na Mělníce (1910).....	26
3. 4. 6. Nová budova pro Učňovskou pokračovací školu (1939).....	29
4. Vývoj zdravotnické vybavenosti města Mělníka do roku 1939.....	31
4. 1. Hygienické poměry a zdravotnická situace před 2. pol. 19. století.....	31
4. 2. Vznik a postupný vývoj Všeobecné nemocnice na Mělníku.....	31
4. 3. Soukromá nemocnice Milosrdných sester řádu sv. Karla Boromejského na Podolí.....	34
4. 4. Okresní nemocenská pokladna.....	35
4. 5. Výstavba nové budovy všeobecné nemocnice v ulici Pražská.....	36

4. 6. Všeobecná nemocnice na Pražské ulici v době První republiky	37
4. 7. Nemocnice milosrdných sester na Podolí v době První republiky.....	38
5. Kulturní život města Mělníka a stavební činnost s ním spojená do roku 1939.....	40
5. 1. Spolky, kultura a společenské vyžití na Mělníku v 19. století.....	40
5. 2. Stručná historie divadelnictví na Mělníku	41
5. 3. Plánovaná výstavba stálého městského divadla v roce 1886	42
5. 4. Výstavba sokolovny Tyršův dům a biografu	44
5. 5. Výstavba Masarykova kulturního domu roku 1936.....	47
Závěr.....	52
Seznam použitých pramenů a zdrojů informací	55
Seznam příloh.....	59

Úvod

V této práci se pokusím nastínit a popsat vývoj občanské vybavenosti Mělníka. Tato práce se primárně zaměřuje na tři základní institucionální sektory, tj. školství, zdravotnictví a kulturu, které sloužily občanům města v jejich každodenních životech, a snaží se popsat vývoj jejich jednotlivých institucí. Největší důraz je pak kladen na výstavbu budov, které těmto institucím sloužily. Práce sleduje časový interval od 60. let 19. století do faktického konce Druhé republiky, tj. do začátku roku 1939. Z hlediska rozsahu práce nebylo možné se věnovat většímu počtu oborů zařízení občanského vybavení.

Téma jsem si vybral, protože se pokládám za regionálního patriota a mám ke svému rodnému městu velmi osobní vztah. Také mám zájem o historii architektury a historické architektonické slohy.

Základní otázky, které jsem si při počátečním sběru pramenů, faktů a informací kladl, byly několikerého charakteru. Práce se tedy pokouší nalézt na tyto otázky odpovědi a klade si následující cíle:

První z nich je snaha zjistit, jaké klíčové instituce a jejich stavební realizace se v rámci tří vymezených sektorů nacházely ve městě již před rokem 1860, a kterého dalšího rozšíření se občanské vybavenosti dostalo v rámci prostoru města v dalších letech, než fakticky zanikla monarchie, a nastoupila na její místo samostatná republika.

Dalším cílem práce je pokusit se určit sílu vlivu a agitace jednotlivých občanských spolků a jejich předních regionálních osobností, vzdělavců a zástupců občanské veřejnosti města, respektive skutečnost, jaký dopad měl mělnický spolkový a občanský život na zakládání institucí a na nákladnou stavební činnost s tímto problémem spojenou. Kdo a jakou měrou financoval stavební práce a zřizování, případně jaké potíže s těmito aktivitami se opakovaně vyskytovaly. S tímto cílem souvisí i dílčí podotázka.

Jak dlouho trvalo, než se po prvních oficiálních žádostech a požadavcích městského občanstva a jeho zástupců přistoupilo ze strany státních nadřazených orgánů k vyhovění a založení konkrétních institucí ve městě.

Posledním hlavním cílem této práce je užší zaměření na historicko-architektonickou podstatu zřizovaných budov. Popis a základní architektonický rozbor dle dobových fotografií či

stavebních návrhů, a určování, zda a jakým způsobem byly konkrétní postavené projekty z tohoto hlediska významné.

1. Vymezení pojmu občanská vybavenost, prameny a literatura.

Termínem *občanské vybavení* jsou myšleny stavby, zařízení a pozemky, které slouží obyvatelstvu daného území a mají různé funkce. Občanské vybavení patří k jedné ze základních složek funkčních složek sídel. Ve současném stavebním zákoně jsou tato zařízení řazena k *veřejné infrastruktuře*.

Termín *občanská vybavenost* hovoří o existenci, počtu, kapacitě a rozmístění jednotlivých zařízení občanského vybavení v daném území.

Cílem rozvoje občanského vybavení je zkvalitnění všech služeb, které občanské vybavení obyvatelům sídla nabízí. I těm, kteří kvůli němu dojíždí.

Občanské vybavení se nejčastěji dělí na základě druhů činností, dle kterých poté vyplývají nároky na velikost pozemků, budov a na další dispozice jednotlivých zařízení. Podle druhů činností jsou občanská zařízení členěna na *obory zařízení*. Sem mj. patří obory jako kultura, školství a výchova, zdravotnictví, sociální péče, maloobchod, správa a administrativa, věda a výzkum, ubytování apod.

Faktory, které ovlivňují rozvoj zařízení občanského vybavení, vycházejí z demografické, ekonomické a sociální skladby obyvatel daného sídla. Vycházejí též z geografických dispozic a dopravní situace daného území.¹

V této práci jsem se z důvodu rozsahu práce primárně zaměřil na již zmíněné tři základní obory zařízení občanského vybavení, a to na školství, zdravotnictví a kulturu.

Prameny a informace pro tuto odbornou práci jsem získával z několika důležitých zdrojů. Hlavním z nich byl Státní okresní archiv na Mělníku, kde jsem pro bádání využil fond Archiv města Mělník. V tomto fondu jsem vyhledával a zpracovával prameny, které souvisejí se zakládáním konkrétních institucí a budov na Mělníku. Primárně se jedná o korespondenci mezi obecním nebo okresním zastupitelstvem a různými výbory a spolky, které měly na konkrétní stavební činnosti zájem. Dalším zdrojem je archiv Odboru výstavby a rozvoje městského úřadu Mělník, ve kterém jsem měl možnost hledat některé detailní plány a nákresy jednotlivých budov. Ze sekundární literatury jsem nejvíce čerpal z historických publikací zabývajících se mělnickou historií. Ze starších sekundárních pramenů jsem využil pro faktografické a obecné údaje především monografii Ludvíka Böhma: *Královské věnné město Mělník a okres mělnický*,

¹ ROZMANOVÁ, Naděžda. *Občanské vybavení. Principy a pravidla územního plánování*, s. 2-3.

z roku 1892², která obsahuje soupis některých staveb na Mělníku a faktograficky o nich pojednává. Čerpal jsem též z další rozsáhlé publikace. *Mělník* od Jana Kiliána a kol.³

Pro pasáže, kde je zapotřebí charakterizovat architekturu a podobu jednotlivých budov, jsem čerpal základní architektonickou terminologii z odborných slovníků tohoto oboru.

V závěru této kapitoly se ještě musím vyjádřit k problematice skloňování předložkové vazby *na Mělníku/ na Mělníce*. Ve starších pramenech se setkáme s variantou na Mělníce, zejména v oficiálních názvech institucí. Tato varianta se vyskytuje ještě v době První republiky. V současné době je v psaných i mluvených projevech preferována varianta *na Mělníku*. Proto jsem pro přepis starších oficiálních názvů institucí použil jejich původní skloněnou variantu. Variantu na Mělníku využívám v běžných formulacích, které neobsahují přepis původních názvů.

² BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*.

³ KILIÁN, J. *Mělník*.

2. Dějiny města Mělníka a jeho geografická, urbanistická a národnostní charakteristika

Mělník je město a zároveň obec s rozšířenou působností orientované 30 km severně od Prahy. Leží na pravém břehu řeky Labe, velmi blízko ústí Vltavy. Historické jádro se nachází na dominantní vyvýšenině tvořené opukovým podložím, jež obtéká řeka Pšovka.

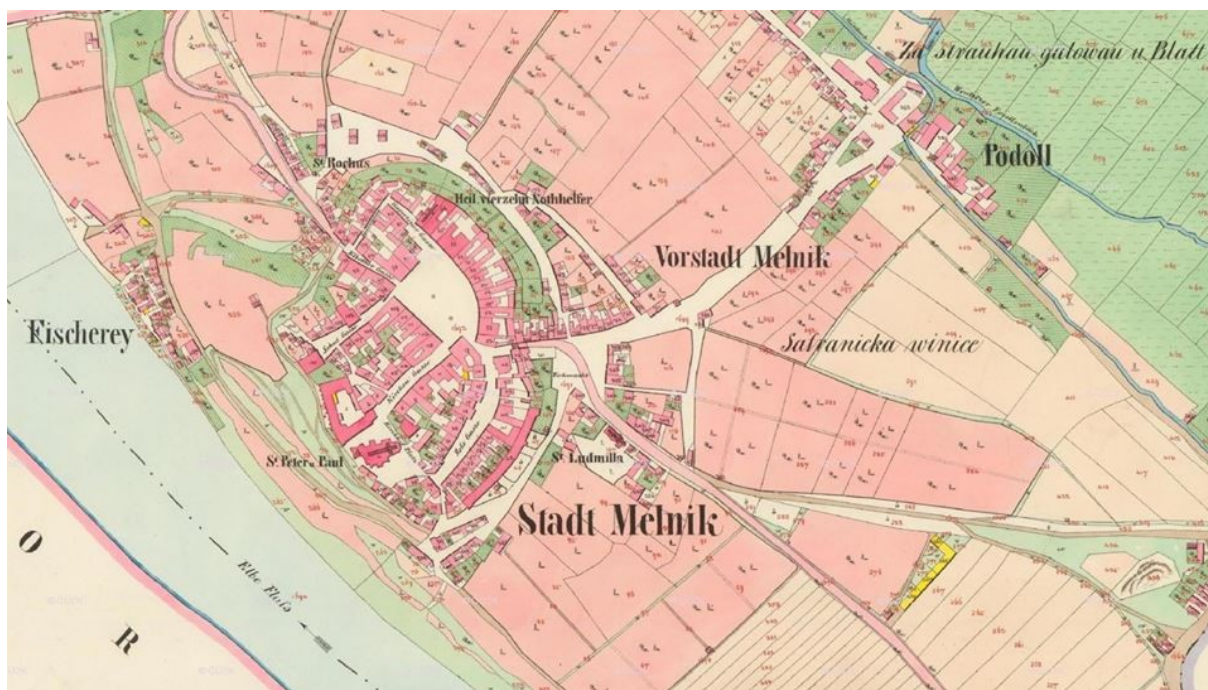
Nejstarší hmotné památky lidského osídlení lze datovat již do doby pravěké, přesněji neolitu. První písemné prameny o faktu, že se na opukovém kopci nad soutokem dvou největších českých řek nacházel hrad, pochází z pera legendisty tzv. Kristiána, který poprvé spojil v jedné větě dohromady souvislost mezi kněžnou Ludmilou a hradem Pšov, který již Kristiánovi současníci prý nazývali hrad mělnický. Pšov zmiňují dále i Kosmas, a tak řečený Dalimil ve svých kronikách. Kosmas také zmiňuje probošta mělnického kostela, což dokazuje, že na počátku

12. století existovala na Mělníka kapitula. Raně středověké osídlení Mělníka tvořilo i páteř přemyslovských opěrných hradů a hradišť.⁴

Nejvyšší bod celého kopce, na kterém se rozkládá historické centrum, tzv. akropole, na své ploše tedy již od vzniku raného českého státu soustředil dvě architektonické a politické jednotky. Světské moci patřící hrad a církevní stavbu, v tomto případě nejprve románský kostel. Posléze větší chrám a kapitulu. Tyto dvě stavby vždy tvořily dominantu města, viditelnou z širokého okolí.⁵

⁴ KILIÁN, J. *Mělník*.

⁵ Tamtéž, s. 64.

Mapa zobrazující historické jádro města i části mimo hradební pás v roce 1842⁶

Oficiálně se hradištní osídlení stává královským věnným městem Mělník roku 1274, zásluhou Přemysla Otakara II. Přibližně v této době lze usuzovat, že se zástavba a domy města začínají ocitát v komplexním městském opevnění.⁷

Zde se dostáváme k problému, se kterým se město potýkalo z hlediska urbanizace a plánování zástavby takřka od pozdního středověku. Těsné sevření městských hradeb a příkré srázy, spadající od akropole dolů k břehům Labe, ztěžovaly městu se svobodně urbanisticky rozvíjet. Veliká část nových rozsáhlých stavebních projektů, kterým bude věnován prostor v této práci, se potýkala s problematikou dostatečné velikosti stavebních parcel a hledání vhodného místa pro nové budovy obecně.

Jistého uvolnění v tomto směru se městu dostalo až v polovině 19. století, kdy se začalo přistupovat k pozvolnému bourání hradeb, parcelování parkánů na zahrádky, vytváření volnějších prostranství apod.⁸

Během doby, kdy bylo historické centrum sevřeno fortifikací, probíhala veškerá komunikace mezi městem a nefortifikovaným okolím přes dvě hlavní brány. Labskou (severní) a Pražskou (jihovýchodní, směrem na Prahu). Poté se postupně rozšiřovaly oblasti za hradbami,

⁶ Výřez z mapy: Povinné císařské otisky z roku 1842. Dostupné z: ÚAZK – přehledka [online]. Praha: Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, 2018, 20. 2. 2018 [cit. 2018-20-02]. Dostupné z: URL: <http://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/pohledy/archiv.html>

⁷ KILIÁN, J. *Mělník*, s. 64.

⁸ PURŠ, F. *Náš Mělník*, s. 81.

zejména pak právě okolo komunikace vedoucí od Pražské brány k Praze (Pražské předměstí). Jihovýchodně od centra města a také jihozápadně na svazích k Labi také již od 10. století docházelo k zakládání vinic révy, plodiny pro Mělník velmi typické.⁹

V této práci se budu zabývat institucemi a budovami, které ve druhé polovině 19. století a v době První republiky byly součástí nebo těsně přiléhaly k lokalitě města. Tato práce se tedy nezaměřuje na části dnešního Mělníka, které jsou od jádra města relativně více vzdáleny, jako např. Pšovka, Mlazice či Chloumek.¹⁰ Lokality, které byly pro svou blízkost historickému jádru města zásadní pro budování nových staveb, byly Na Polabí, na Podolí a předměstí, rozrůstající se v 2. polovině 19. století směrem ku Praze.

Národnostní složení obyvatelstva ve městě i v přilehlých předměstích během 19. století stále čeká na detailnější studii. Jisté však je, že roku 1869 měl celý Mělník, počítáme-li i předměstí, dohromady přes 7100 obyvatel.¹¹ Můžeme s určitostí tvrdit, že německy hovořící a národně smýšlející populace tvořila z tohoto počtu pouze nepatrnou část, která neměla na veřejný a politický život města po konci Bachova absolutismu takřka žádný vliv.¹² Proto budu v dalších kapitolách a podkapitolách pracovat s česky smýšlející občanskou společností města a jejími snahami.

Židé v historickém centru města během 19. století prakticky nežili, jednalo se asi o 15 lidí. Jejich komunita byla vázána na předměstské oblasti, zejména oblast Záduší a Pšovka, kde si roku 1861 postavili novorománskou synagogu a roku 1864 založili svébytnou náboženskou židovskou obec. Nízké populační zastoupení této komunity tedy také nijak výrazně občanské aktivity neovlivňovalo.¹³

V 19. století stály na vrcholu společenského žebříčku měšťané, tedy občané, kteří vlastnili dům nebo více domů v centru města. Z velké části se jednalo o majitele obchodů, hostinců, stavebních nebo vinařských podniků a jiných živností. Tato sorta se pak podílela na veřejném a politickém životě coby zastupitelé nebo členové městské rady.

⁹ PURŠ, F. *Náš Mělník*, s. 74-81.

¹⁰ Tyto obce byly roku 1923 sloučeny v tzv. Velký Mělník, do té doby ale byly samostatné. Zdroj: PURŠ, F. *Náš Mělník*, s. 245.

¹¹ KILIÁN, J. *Mělník*, s. 254.

¹² Tamtéž, s. 255.

¹³ Tamtéž, s. 255.

3. Vývoj školství na Mělníku do roku 1939

3. 1. Stručné dějiny školství na Mělníku před začátkem 19. století

Historie školství a vzdělanosti v lokalitě samotného města Mělníka se utvářela po několik staletí. Školství, zaštitěné v počátku své zdejší regionální historie církevní mocí, a později státním aparátem, prodělávalo na půdě města nejen změny z hlediska institucí, zákonů a právního systému, ale také procházelo proměnami z pohledu architektury a umístění těchto škol v městské zástavbě.

Vzdělávání synů z měšťanských domů bylo po dlouhou éru zajišťováno prakticky jedinou dostupnou školou, která byla napříč několika staletími schopná (ne však vždy se stejným stupněm kvality) formovat a připravovat tyto adepty na budoucí život.

Při kostele sv. Petra (dnes Petra a Pavla) již za doby raného středověku před rokem 1100 existovala kolegiátní kapitula. Dokonce jedna z nejstarších na českém území. Lze s určitou pravděpodobností předpokládat, že se zde nacházela i ke kapitule náležící škola. Přímé prameny ovšem chybí.

Jisté však je, že mělnická kolegiátní kapitula zanikla v průběhu bouřlivých husitských válek. Od této události můžeme s určitostí jmenovat jedinou školu, která tehdy na Mělníku existovala, a to městskou partikulární latinskou školu. Ta sídlila v sousedství mělnického kostela na tzv. akropoli nedaleko dnes již neexistujícího hřbitova, a její budova byla součástí městského opevnění. Jedná se o nejstarší a nejdéle fungující mělnickou školu. Prakticky fungovala od zmíněných husitských válek až do konce 18. století.

Městská partikulární škola připravovala mladé měšťany z města i blízkého okolí pro potřeby jejich dalšího, zejména univerzitního studia. Vyučovacím jazykem tedy zůstala latina. Jako svrchovaný orgán na činnost školy dohlížela pražská univerzita. Přímou kontrolu nad mělnickou školou měl děkan a městská rada složená z „inspektorů“. Ti byli voleni z řad důležitých, vlivných a zámožných občanů města. Školu samotnou jakožto podřízenou instituci vedl rektor. Pražská univerzita sem také posílala své absolventy, kteří zde měli v roli kantorů nebo rektorů řídících školu, sbírat akademické a pedagogické zkušenosti.¹⁴

¹⁴ KILIÁN, J. Mělník, s. 137.

3. 2. Hlavní farní škola a její proměna ve školu obecnou po školských reformách 1869

Na konci 18. století, které se v rakouských zemích vyznačovaly mimo jiné pokročilými reformami císařovny Marie Terezie a Josefa II., chyběla Mělníku kvalitní škola, kde by měšťanské děti mohly dostat alespoň základní vzdělání. Stále tu existovala tzv. stará škola vedle kostela sv. Petra a Pavla, nyní vedena jako škola farní. Předcházející partikulární latinské škole však z hlediska kvality a odbornosti nemohla stačit. Navíc se jako problematické na sklonku století ukázalo, že stará budova školy na akropoli je kapacitně neuspokojivá.

Roku 1787 bylo rozhodnuto o vybudování nové školní budovy v dnešní Husově ulici, tehdejší Dřevěné. Objekt nové školy vznikl přestavbou měšťanského domu a hostince. Dům č. 38 koupila městská obec od měšťana Konrada Neumanna za 640 zlatých.¹⁵

Objekt měl podloubí, které vystupovalo do ulice, a dům byl jednopatrový. Nad mansardovou střechou ze šindele se tyčila malá věžička, jež v sobě skrývala zvon, kterým byli žáci svolávání k vyučování. Součástí věžičky byly hodiny, jež byly přivezeny ze zrušeného kostela na Chloumku.¹⁶ Řediteli škol byli děkani kostela sv. Petra a Pavla. Škola původně fungovala jako farní.

24. dubna 1787 byla škola slavnostně vysvěcena. Početný zástup dětí spolu s představiteli magistrátu, duchovenstva a cechů symbolicky podnikli cestu ze staré školy u kostela do nové školní budovy.¹⁷

Škola fungovala jako škola farní. Do roku 1845 byla dvoutřídní. Roku 1855 se rozšířila na trojtřídní. Téhož roku byla slavnostně povýšena na hlavní farní školu a rozšířena o další třídu. Až do roku 1859 se ve všech čtyřech třídách kladl důraz na německý jazyk, český jazyk byl vyučován jako cizí.¹⁸

Školskými zákony, které nastaly v letech 1869 a 1870, přešlo školství, do té doby spravované katolickou církví, pod státní správu. Důležitý je zejména zákon ze 14. května 1869 (tzv. Hasnerův, podle tehdejšího ministra)¹⁹, který nově rozdělil primární školství na školy obecné a měšťanské, a zavedl osmiletou docházku.

¹⁵ BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*, s. 616.

¹⁶ Tamtéž, s. 616.

¹⁷ Tamtéž, s. 616.

¹⁸ Tamtéž, s. 616.

¹⁹ CHMELÍK, L. *Vývoj školské správy na našem území*, s. 15.

Hlavní farní škola byla přejmenována na *Školu mělnickou obecnou*. Církvi zůstala jen výuka náboženství, čímž došlo k částečné sekularizaci školství.²⁰

Tato obecní škola fungovala ještě několik let, konkrétně do roku 1876, kdy byla postavena první měšťanská škola, které bude věnována následující podkapitola.

3. 3. První měšťanská škola a její výstavba roku 1876

Hlavní farní škola v Husově ulici přestávala již několik let zcela kapacitně dostačovat stále se rozšiřujícímu městu a jeho obyvatelstvu. Stejně tak nestačila držet krok s představami mělnické místní školské rady, která snila o zřízení větší a moderní budově měšťanské školy.²¹

Místní školská rada se začala zřízením nové školní budovy zaobírat roku 1873. Bylo jisté, že novou, kapacitně prostornější školu, nebude možné zřídit v žádných z dosud existujících mělnických domů a budov v centru města. Bylo tedy zapotřebí zaměřit se na výstavbu zcela nové školní budovy, která bude vyhovovat veškerým nutným požadavkům.²²

Jednání s vedením města probíhala poměrně bez větších obtíží, neboť úřadujícím purkmistrem byl v té době učitel Jan Velzl.²³ Pro stavbu byl nakonec vybrán pozemek ležící pod Palackého ulicí (tehdy ulice Koňská), který zaplňovaly pouze ruiny bývalých jezdeckých kasáren. Ty 23. dubna roku 1856 zcela lehly popelem. Pozemek pro stavbu se nacházel přímo pod linií městských hradeb.²⁴

Projektantem nové stavby byl pověřen stavební inženýr Theodor Bauer. Hlavním požadavkem bylo, aby náklady na stavbu školní budovy nepřekročily sto tisíc zlatých. Plány a v něm drobné architektonické detaily ještě upravovali stavitelé Martin Štelcr z Plzně a Kour z Prahy. Stavba byla navržena v novorenesančním slohu, který měl všechny kolemjdoucí uchvátit zejména svou okázalou dekorativní fasádou a monumentalitou.²⁵

Kvůli náročnosti a nákladnosti celého stavebního procesu nebylo možné, aby veškeré práce realizovala jakákoli z mělnických stavebních firem. Stavbu nakonec provedla firma Anders z Prahy. Zajímavým faktem je, že se to jejím pracovníkům podařilo v téměř rekordním čase

²⁰ CHMELÍK, L. *Vývoj školské správy na našem území*, s. 15.

²¹ BŮHM, L. *Královské věnné město Mělník*, s. 616.

²² Tamtéž, s. 617.

²³ Tamtéž, s. 639.

²⁴ Tamtéž, s. 616.

²⁵ KILIÁN, J. *Mělník*, s. 373.

několika měsíců. I přes hlavní finanční podmínku se celkové náklady nakonec vyšplhaly ke sto třiceti tisícům zlatých.²⁶

Slavnostní otevření školy 3. září 1876 proběhlo s tehdy nedílnými okázalými zvyklostmi. Brzo po východu slunce mohli občané města slyšet střelbu z připravených moždířů. Dechová kapela kráčela ulicemi a vyhrávala známé písně. Na Velkém náměstí²⁷ se seskupily davy svátečně oděných občanů. Dále pak mělnické učitelstvo, duchovenstvo, školní mládež a zástupci zpěváckých, řemeslnických a ochotnických spolků. Byli přítomni i obecní a okresní zastupitelé, členové místní a okresní školní rady a jiní pozvaní hosté.

Následovala slavnostní mše v chrámu sv. Petra a Pavla. Tehdejší děkan Antonín Černý budově požehnal a vykropil jí. Slavnostní řeč pronesl radní Josef Valenta (bývalý purkmistr).²⁸ Zájemci poté mohli nahlédnout do interiérů a prohlédnout si novou stavbu důkladněji. Pro zvané a význačnější hosty celou událost uzavřela hostina v sále hostince U Vykysalů.²⁹

V této pasáži se pokusím detailněji popsat podobu a technické náležitosti první mělnické měšťanské školy.

Škola mělnická, jak jí nazývá ve své knize Ludvík Böhm³⁰, byla postavena v tehdejší ulici Komenského. Dnes je ulice přejmenována na ulici Jaroslava Seiferta.³¹ Monumentální nárožní dvoupatrová budova s vyvýšeným přízemím a suterénem je krytá nízkou valbovou střechou. Průčelí s hlavním vchodem je orientováno k jihovýchodní straně a z jeho fasády vystupuje střední rizalit o šířce pěti okenních os.

V ose rizalitu je umístěn půlkruhově završený portál lemovaný po obou stranách pilastry toskánského typu, jež nesou trojdílné kladí. Cvikly nad portálem dekorují štukové sošky dvou malých andílků.³²

Velká část plochy fasády přízemní části je zdobena plastickou bosáží.

²⁶ Archiv Odboru výstavby a rozvoje MÚ Mělník. Svazek: č. p. 148. Původní dokumenty a plány ke stavbě (1876).

²⁷ Nyní Náměstí Míru.

²⁸ BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*, s. 638.

²⁹ Tamtéž, s. 638.

³⁰ BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*, s. 614.

³¹ BURIAN, Lukáš. *Historický vývoj názvů ulic a prostranství na Mělníku*. s. 38.

³² Mezi mělnickými občany, zejména těmi, co tuto budovu v rámci povinné školní docházky navštěvovali, se traduje, že sošky andílků vytvořil J. V. Myslbek. Tato „pověst“ však není doložena. Vychází zřejmě z faktu, že v době stavby školy byl Myslbek u firmy Anders zaměstnán.

Budova se skládá z přízemí a dvou pater. V přízemí bylo zřízeno šest vyučovacích tříd chlapeckých a ředitelna škol chlapeckých a dvě místnosti určené pro školníka. V prvním patře byly dvě třídy chlapecké, čtyři dívčí, ředitelna škol dívčích a dva kabinety. Ve druhém patře pak čtyři třídy pro dívky a dva kabinety. Dominující místností druhého patra byl velký sál s pěti vysokými okny v průčelí stavby. V tomto sále se o nedělích shromažďovala mládež k tzv. exhortám neboli bohoslužebným promluvám.³³

Vytápění bylo zajištěno kotelnou na spalování tuhých paliv v suterénu, kde se nacházela i tělocvična. Sociální zařízení byla řešena formou suchých záchodů bez splachování. Započítáme-li všechny třídy, kabinety toalety aj., dostaneme se na číslo 44 místností a 3 byty. Jeden k užívání pro školníka. Dva pro ředitele.³⁴

Škola byla na tehdejší dobu velice prostornou, vzdušnou a technicky dobře sloužící stavbou, o čemž svědčí její popis od Ludvíka Böhma i dnešní stav, který se co do základního půdorysu a architektonického řešení od původní budovy z roku 1876 příliš výrazně nezměnil. V době psaní této odborné práce se v budově nachází Základní škola Jaroslava Seiferta.

Podobu a architektonické řešení nově postavené měšťanské školy na Mělníku lze považovat za naprosto ojedinělé a přelomové prvky, které názorně reflektují vývoj občanského snažení v tomto městě. Ať již hovoříme o zvoleném architektonickém slohu, zdobnosti fasády, důmyslnosti technického zázemí, a v neposlední řadě o celkové rozsáhlosti stavby, neměla žádná z do té doby zakládaných institucí na Mělnicku takovou reprezentativní stavební dominantu. První měšťanskou školu na Mělníku lze tedy považovat za určitou demonstraci občansko-společenského pokroku a reprezentaci jeho významu na sklonku 70. let 19. století v tomto okresním městě. V návaznosti na první kapitolu této práce, v níž jsem krátce nastínil problematiku postupné expanze stavební činnosti mimo pás městských hradeb, je Škola mělnická první rozsáhlou veřejnou budovou, která byla postavena přímo na vnější straně hradeb. Kvůli lepší dostupnosti ke škole byla dokonce část hradeb zbourána a vznikla tak zcela nová ulice.³⁵

³³ BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*, s. 614/615.

³⁴ Tamtéž, s. 615.

³⁵ Ulice Školní. Zdroj: BURIAN, L., *Historické názvy ulic a prostranství na Mělníku*, s. 12.

3. 4. Odborně zaměřené a specializované školy v 19. století a v době První republiky

V posledním dvacetiletí 19. století docházelo na Mělníku i v jiných městech k tendencím rozšířit repertoár vzdělání a paletu možností pro mládež, a to skrze specializované a řemeslně orientované odborné ústavy, ve kterých by jejich absolventi získali praktickou a jistou schopnost daný obor ovládat a provádět jej, pokud možno, co nejprofesionálněji. Motivace ke zřízení institucí byly v zásadě dvojího charakteru.

Prvním bylo zřízení takových oborů výuky, které nebyly regionálně a historicky k Mělníku vázány, a jednalo se o kvalifikovaná povolání, kterých bylo potřeba nepřetržitě napříč celou monarchií. Sem patří například výuka řemeslných oborů, či kvalifikace v oblasti finanční gramotnosti a obchodnického řemesla.³⁶

Druhým typem na Mělníku zakládaných škol byly ústavy vzdělávající uchazeče v oborech, které byly nějakým způsobem spjaty s mělnickou lokalitou z hlediska historie, kultury, předpokladů pro specifickou zemědělskou činnost apod. Do této kategorie řadíme zejména řemesla a jejich odvětví, jež se zabývají pěstováním vinné révy, ovocnářstvím a také zcela jedinečným oborem košíkářství, který se v mělnické lokalitě těšil značné popularitě a dlouholeté tradici.

2. 4. 1. Průmyslová škola pokračovací

Z hlediska chronologické posloupnosti byla na Mělníku 7. ledna 1883 zřízena jako první ze specializovaných škol *průmyslová škola pokračovací*. Slavnostní mši a hromadným shromážděním učňů a zástupců živnostenských spolků byla tato událost oslavena. Financování jejího vzniku zajistila městská rada a zastupitelstvo, městská spořitelna, hospodářská záložna a různé živnostenské kruhy.³⁷

13. ledna roku 1894 bylo rozhodnuto o rozčlenění školy pokračovací na dva samostatné obory, a to průmyslový a obchodní. Obecní zastupitelstvo bylo požádáno, aby zřídilo dvoutrídň obchodní školu.³⁸ Vznikla tak svébytná instituce *Městská obchodní škola na Mělníce*, která, jak název vypovídá, byla spravována městem. Škola byla nucena se v krátkých intervalech velmi často „stěhovat“ a měnit prostory. V prvních letech své existence byl ústav umístěn v Husově

³⁶ BÖHM, L., *Královské věnné město Mělník*, s.

³⁷ DUŠEK, K. *Vývoj učňovského školství na Mělníce*, s. 79.

³⁸ ČERMÁK, V. *Veřejná obchodní škola na Mělníce*, s. 84.

ulici, čp. 49. Roku 1895 pak přenesen do domu č.p. 69 ve Svatováclavské ulici. O další rok později se škola přemístila na Karlovo náměstí č. p. 89, až nakonec zakotvila v prostorách bývalé Rudolfovy nemocnice, která tentýž rok přestala sloužit a její zdravotnickou povinnost převzala nově postavená Všeobecná veřejná nemocnice na Pražské ulici.³⁹

U této instituce tedy nelze s důvodem jejího vzniku hovořit o nějaké markantní stavební aktivitě. Došlo pouze k přestavbě bývalého nemocničního zařízení Rudolfovy všeobecné nemocnice v Jungmannových sadech, přestože náklady na úpravy nebyly malé.⁴⁰

Zajímavá je však problematika neustálého přesouvání tohoto ústavu, který koresponduje s faktem, který jsem zmínil první kapitole. Tedy problémy s umístěním nově vzniklých institucí ve městě.

3. 4. 2. Zřízení Školy vinařské a ovocnářské na Mělníce

S městem Mělník, jakož i s přilehlým okolím, je od nepaměti spjato i řemeslo pěstování vinné révy a umění vyrábět a správně uchovávat víno. Mělnický okres oplýval v devatenáctém století několika lokalitami, které byly schopny nabídnout kvalitní podmínky pro zakládání a udržování výnosných vinic. Bohužel se začátek druhé poloviny 19. století nesl na území Mělníka, i jiných českých vinařských oblastí, v duchu stagnace a postupného umírání vinařského řemesla. Počty výnosných vinic se během 19. století velmi snížily. Ludvík Böhm ve svém díle píše, že pěstování révy se na Mělníku nedařilo zejména kvůli nepříznivým klimatickým podmínkám, mnoha škůdcům a chorobám, dovozu levnějších vín, a zejména kvůli neodbornosti pracovníků zodpovědných za údržbu vinic.⁴¹

Jistou vzpruhu přinesl na konci 60. let do Mělníka Dr. Antonín Schmidt, který byl schopným vinařem a pomohl zušlechtit víno pěstované v Dolních Beřkovicích na panství Lobkoviců. Jiří Kristián Lobkovic se rozhodl vysázet na svazích od akropole směrem k Labi novou vinici, kterou pojmenoval po sv. Ludmile.⁴²

³⁹ Tamtéž, s. 84.

⁴⁰ Tamtéž, s. 85.

⁴¹ BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*, s. 150.

Roku 1872 bylo v Čechách pouze sedm set hektarů vinic, což znamenalo, že za necelých sto let klesla výměra vinic v Čechách na necelou šestinu původní rozlohy.

⁴² KILIÁN, J. 341.

Do roku 1873 taktéž na Mělníku existoval vinařský cech, který se po svém zániku transformoval do nástupnické organizace zvané Vinařský spolek. Ta měla za cíl pozdvihnout úroveň tohoto řemesla a vrátit mělnickému vínu nejen kvalitu a ohlas, ale i dojít k jakési ochranné známce mělnického vína.⁴³

Na pozadí všech těchto změn stále ležela palčivá nutnost, která s nedávným úpadkem vinohradského umění na Mělníku souvisela. A to naléhavá potřeba kvalifikované a odborné péče, jež by zajistila kvalitu a dlouhodobou výnosnost nově se rozšiřujících vinic.

V začátku sedmdesátých let 19. století začalo být pro zemědělskou a hospodářskou oblast v Čechách zapotřebí zvýšit odbornou znalost a poučenost pracovníků, kteří měli dohled nad pěstováním révy. Chyběly však (a to nejen na Mělníku, ale po celých Čechách) specializované a odborně zaměřené školy, ve kterých by se mohly obory vinohradnictví a sklepnictví řádně vyučovat.⁴⁴

Již 18. dubna 1874, na základně usnesení obecního zastupitelstva, žádali členové Vinařského spolku zemědělskou radu o povolení zřízení vinařské školy. Žádali též o podporu ze strany zemských orgánů. Kladné odpovědi ani jiných aktivních kroků směrem k tomuto záměru se však mělničtí vinaři nedočkali.

Nová žádost z 5. srpna 1879 tentokrát směřovala přímo k zemskému výboru, a měla navíc podporu formou přímluvy dvou poslanců mělnického okresu, JUDr. Adolfa Skopce a Josefa Pražáka.⁴⁵

Nakonec bylo 21. října 1881 zřízení české vinařské školy na Mělníce se zemskou podporou defacto povoleno⁴⁶. Výnosem Zemského výboru Království českého č. 35932 dne 29. 11. 1882 tak byla oficiálně zřízena první vinařská škola v Rakousku-Uhersku s českým vyučovacím jazykem.⁴⁷

Výbor obecního zastupitelstva pro přípravné práce dostal od zemského sněmu roční subvenci pro novou školu v rozsahu 2000 zl. ročně, prozatím ustanovenu na pět let počínaje rokem 1884. Tato hmotná částka by však pro důkladný chod školy nemohla postačovat. Proto stálé roční příspěvky přislíbila i městská obec Mělnická (zavázala se platit 400 zl.), okresní zastupitelstvo

⁴³ Tamtéž, s. 342.

⁴⁴ KNOTEK, J. *Stát. vyšší škola ovocnicko-vinařská a zahradnická na Mělníce*, s. 87.

⁴⁵ Tamtéž, s. 87.

⁴⁶ Zároveň se zřízením české vinařské školy na Mělníce bylo rozhodnuto i o zřízení školy stejného zaměření, ale německé, jež vznikla v Litoměřicích.

⁴⁷ BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*, s. 150.

(200. zl) a hospodářsko – průmyslový spolek (taktéž 200 zl.) a taktéž c. k. ministerstvo orby s rovněž dvěma stovkami zlatých. Funkci výboru posléze nahradilo zvolené kuratorium, kterému předsedal purkmistr V. Haupt. Rozhodnutím kuratoria na jeho první schůzi se dne 20. srpna 1884 spojila škola vinařská se školou ovocnářskou.⁴⁸

Městská obec, za podpory městské spořitelny, zakoupila dům č. 48 v Husově ulici, který dříve sloužil jako hostinec. Stejně tak koupila pozemky vhodné pro zakládání vinic, zahrad apod. Celý náklad na koupi a prvotní vybavení těchto pozemků činil 12 tisíc zlatých.⁴⁹

Slavnostní otevření školy vinařské a ovocnářské proběhlo 15. března 1885, kdy se také začalo prvně vyučovat. Školní rok měl standartně trvat od 1. března do 1. února. Studium bylo dvouleté. S tím, že k němu mohli být přijati uchazeči starší čtrnácti let, a museli mít vystudovanou alespoň obecnou školu. Každý školní rok bylo ke studiu přijímáno kolem 15 žáků.⁵⁰

Zde pro ilustraci a lepší představu přikládám krátký výčet náplně učiva a soupis předmětů během dvouletého studijního plánu, jak jej uvádí ve své monografii Ludvík Böhm:

„V 1. ročníku vinařství, ovocnictví, lučba, výživa rostlin, půdoznalství, zelinářství, květinářství, počty, mluvnictví, zeměpis, měřičství, kreslení od ruky a rýsování.

V 2. ročníku vinařství (sklepní hospodářství), ovocnictví, lučba, včelařství, encyklopaedie hospodářství, zelinářství, květinářství, mluvnictví, zeměpis, počtářství, knihvedení, měřičství, kreslení od ruky a rýsování

Práce praktické pro 1. a 2. ročník. Mimo to jsou prostředky povzbuzovacími: Poučné vycházky, zpěv a hudba, rozpravy, vinice, školka ovocná, zelinářská zahrada, krasosad, zkušné pole, knihovna, čítárna, sbírka učebních pomůcek, ochutnávání rozličných druhů vína.“⁵¹

3. 4. 3. Stavba nové budovy pro vinařskou a ovocnářskou školu (1894)

Po několika letech fungování této zemědělsky zaměřené školy se ukazovalo čím dál jasněji, že opět nebude z kapacitních důvodů dům v Husově ulici účelu školy dostačovat. Opakovala se

⁴⁸ KNOTEK, J. *Stát. vyšší škola ovocnicko-vinařská a zahradnická na Mělníce*, s. 87.

⁴⁹ Tamtéž, s. 87.

⁵⁰ BÖHM, L., *Královské věnné město Mělník*, s. 151.

⁵¹ BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*, s. 151/ 152.

tedy situace z roku 1876. Ke dvouleté výuce na vinařskou a ovocnářskou školu se hlásilo stále více uchazečů, a proto bylo i nyní žádoucí vybudovat vhodně vybavené, nové zázemí.⁵²

Roku 1893 bylo rozhodnuto o výstavbě nové školní budovy v téměř nezastavěné lokalitě jihozápadně od jádra města zvané Na Polabí. Tento pozemek byl vybrán i proto, že se nacházel v blízkosti již dříve zakoupených vinic a sadů, které vznikly při zakládání školy v roce 1885. Úřadujícím purkmistrem byl tehdejší předseda kuratoria vinařsko-ovocnářské školy, takže jednání probíhala poměrně hladce a rychle.

Projekt navrhl a vypracoval architekt Antonín Kamarád. Z architektonického hlediska můžeme i zde mluvit o novorenesanci. Částka potřebná pro realizaci se vyšplhala ke 20 000 zlatým. Průběh stavebních prací byl svěřen stavební firmě Jana Máši z Vinoře, a probíhal velice rychle. Součástí prací bylo i vybudování dvacet metrů dlouhého sklepu, který měl pojmout množství 300 hl uskladněného vína. Prostranství před průčelím školy bylo vzorně upraveno do parkové podoby. Přímo před průčelím byl vzhled parku inspirován stylem francouzským, vzdálenější okolí pak anglickým. Již 8. března 1893 byly v mělnickém tisku inzerovány nabídky dělnických prací.⁵³ Budova byla dokončena na jaře 1894 a s náležitou ceremonií otevřena 15. května téhož roku. O rok později byla dokončena i speciální přístavba, stanice na zpracování vína a ovoce s pokusnickou stanicí. Dokončen byl i sklep.⁵⁴

Stručně zde popíšu stavební dispozice nové školní budovy. Koncipována byla jako dvoupodlažní. Přesně uprostřed průčelí orientovaného směrem do parku byl portál nahoře zdobený trojúhelníkovým frontonem. Na bočních průčelích budovy byla vymalována velká sgrafita. Ta zobrazují alegorické výjevy inspirované vinařstvím a sadařstvím. Autorem těchto maleb byl akademický malíř Karel Ladislav Klusáček.⁵⁵

Během první světové války škola nefungovala. Roku 1921 z ní stala škola střední, tedy čtyřletá, a byla pod správou zemského výboru.⁵⁶

⁵² SOKA Mělník: AM Mělník, 1. manipulační údobí (1850–1905), Vinařská škola – stavba budovy, karton č. 56. Zápisy obecního zastupitelstva (1893).

⁵³ SOKA Mělník, AM Mělník, 1. manipulační údobí (1850–1095), Vinařská škola – stavba budovy, karton č. 56. Článek v novinách Mělničan (8. března 1893).

⁵⁴ KNOTEK, J. *Stát. vyšší škola ovocnicko-vinařská a zahradnická na Mělníce*, s. 87.

⁵⁵ KILIÁN, J. *Mělník*, s. 373.

⁵⁶ Tamtéž, s. 89.

3. 4. 4 Státní jednorocní mistrovská škola košíkářská

Zřízena 15. září 1897. Jedná se o první školu tohoto druhu, která byla v českých zemích založena.⁵⁷

Své umístění našla v tehdejší bezejmenné ulici, jež vedla z města dolů do oblasti zvané Podolí (roku 1919 přejmenována na ulici Fochovu, dnes ulice Vodárenská).⁵⁸

Zřízení specializované školy pro kvalifikovanou výuku košíkářského řemesla předcházela dlouhá tradice tohoto oboru, která se po staletí udržovala zejména v obcích Pšovka a Mlázice, jejichž přírodní okolí díky blízkosti řeky Labe a přilehlým tůním poskytovalo bohatý přísun vrbového proutí.

Až do roku 1918 podléhala správa *školy učebnému a pokusnému ústavu pro košíkářství* ve Vídni. Během první světové války působili ve škole jako kantoři i váleční invalidé (celkem jich v době války přišlo 44). Škola fungovala jako tříletá.⁵⁹

Ještě, než došlo k rozpadu Rakouska-Uherska, si košíkářská škola dokázala vybudovat svým uměním prestižní postavení nejen na ploše rakouského mocnářství, ale i v Evropě. Například již roku 1900 zaslala své výrobky rozmanitého charakteru na světovou výstavu v Paříži, kde obdržela několik prestižních ocenění. Následovaly menší, dílčí soutěžní slavnosti a výstavy v tuzemsku, na kterých mělničtí košíkářští učni vyhrávali ceny téměř každý rok.⁶⁰

Stručný popis, jakým způsobem probíhala výuka košíkářského řemesla, podává jeden z tehdejších vyučujících, Karel Suchánek:

„Vyučování jest teoretické i praktické. Do vyučování teoretického jsou pojaty všechny předměty, kterých nastávající samostatný živnostník potřebuje; v praktickém vyučování jest hlavním předmětem nábytkářství, jemuž se věnuje péče největší. Pracuje se nábytek nejnovějších tvarů a provedení, a to z materiálů domácího (vrba) i cizího (rákos a bambus).“⁶¹

Pro tuto školu nebyla postavena žádná významná budova. Podobu jejího umístění nelze s určitostí popsat. Je však pravděpodobné, že se s přihlédnutím k velikému množství

⁵⁷ SUCHÁNEK, K. *Státní jednorocní mistrovská škola košíkářská na Mělnice*, s. 83.

⁵⁸ BURIAN, Lukáš. *Historický vývoj názvů ulic a prostranství na Mělniku*, s. 16.

⁵⁹ SUCHÁNEK, K. *Státní jednorocní mistrovská škola košíkářská na Mělnice*, s. 83.

⁶⁰ Tamtéž, s. 83.

⁶¹ STÁHLÍK, J. *Reálné gymnasium na Mělnice*, s. 94.

uskladňování vrbového proutí a hotových výrobků muselo jednat o větší dům se dvorem. Snad i statek.

3. 4. 5. Reálné gymnázium na Mělníce (1910)

Střední školu gymnaziálního typu se Mělník snažil získat již roku 1871. Tehdy vznesl žádost o zřízení gymnázia regionální politik Josef Pražák z Choroušek. Učinil tak při jednání okresního zastupitelstva.⁶²

Ministr školství, Josef Jireček, který tehdy pobýval na Mělníku, potřebu gymnázia pro toto město uznal jako naléhavou. Přislíbil tedy, že se vláda bude myšlenkou reálného gymnázia na Mělníku zabývat. Městská rada se dokonce na schůzi 22. 10. 1871 usnesla, že poskytne novému gymnáziu náležité prostory.⁶³ Tentýž rok však padla 27. října vláda ministerského předsedy Hohenwarta a dosavadní jednání se odložila na neurčito.⁶⁴

Snahy o gymnaziální školu se k pomyslnému jednacímu stolu vrátily až v 90. letech. Tentokrát byla ve hře tzv. reálná škola. O možnostech, které město v této věci má, se roku 1894 informoval tehdejší lékárník V. Vávra. Konkrétně směřovaný návrh pak podal roku 1896 ředitel měšťanské školy Ludvík Böhm. Státní reálnou školu ale nakonec dostala průmyslovější oblast Mladá Boleslav, a Mělník měl možnost zřídit si reálnou školu jako komunální. Okresní zastupitelstvo se pro nákladnost stavby i správních náležitostí takového ústavu k dalším aktivitám v tomto směru nemělo, přestože Ludvík Böhm roku 1903 svou žádost odeslal znovu a opět neúspěšně.⁶⁵

Nakonec se městu gymnázia dostalo až roku 1910, tedy téměř čtyřicet let od první oficiální žádosti. Starosta František Valina (podporován členy okresního i obecního zastupitelstva i poslancem z mělnické oblasti Josefem Fořtem) se dohodl s ministrem kultu a vyučování Sturgkhem, že prozatím dostane Mělník komunální gymnázium, které do tří až čtyř let přejde do státní správy. Okresní zastupitelstvo se zavázalo hradit polovici nákladů, a 2. 8. 1910 se

⁶² STÁHLÍK, J. *Reálné gymnasium na Mělníce*, s. 94.

⁶³ Tamtéž, s. 94.

⁶⁴ URBAN, O. *Česká společnost 1848–1918*, s. 256.

⁶⁵ STÁHLÍK, J. *Reálné gymnasium na Mělníce*, s. 94.

usneslo o zřízení komunálního gymnázia na Mělníku. Fungovat mělo již ve školním roce 1910/1911.⁶⁶

12. 9. 1910 přišlo oficiálně a s náležitými oslavami reálné gymnázium na Mělníku v život. Konala se bohoslužba a ke studiu v novém, dlouho očekávaném ústavu, se přihlásilo přesně 48 žáků a 11 privatistek.⁶⁷

Nové gymnázium provázely hned v začátku své existence provozní potíže. Konkrétně problémy s umístěním gymnázia. Jako jiné instituce, měla i nová střední škola potíže najít pro své působení vhodné budovy v centru městské zástavby, jež by mohly pojmout velký počet žáků, kabinety, učebny a jiné důležité místnosti.

V počátku svého vzniku poskytla gymnáziu prostory pro jednu třídu Tělocvičná jednota Sokol v prvním patře Tyršova domu. Přímo vedle sokolské tělocvičny byly pro účely gymnázia upraveny dva tamní bývalé spořitelní domy. Ve druhém roce svého působení mělo gymnázium už čtyři třídy, a zabralo tedy celé I. patro levého spořitelního domu a přízemí pravého.⁶⁸

Adaptace obou domů byla provedena roku 1912 podle plánů architekta Adolfa Liebschera ml. Liebscher vyprojektoval pro budovu moderní fasádu a vyřešil jednotný vstup takovým způsobem, který budil zdání, že se jedná o reprezentativní novostavbu. Podoba fasády a průčelí do ulice se zachovaly v téměř nezměněné podobě do dnešní doby. Liebscher přestavěl bývalé spořitelní domy ve stylu nově moderní secese, a budova byla zvýšena o jedno patro.⁶⁹

Průčelí je symetricky řešeno a rozděleno středním rizalitem v šířce čtyř okenních os. Vstupní portál ve středu tohoto rizalitu je po obou stranách zdoben antickými sloupy, tzv. portiky. Okna jsou jednoduchá, bez frontonů, říms či jiných dekorativních prvků. Pozornost upoutá zejména vrcholící stupňovitý štít, který je součástí převýšeného rizalitu. Fasáda hlavního průčelí je řešena v duchu střídme, geometrické secese.⁷⁰

Celkově fasáda budí dojem moderní stavby a vytváří zajímavou, rozmanitou architektonickou řadu, kterou tvoří průčelí domů orientovaných do dnešní ulice Tyršovy. Vedle této secesní budovy se v době vzniku po levé straně nacházela přestavěná budova Rudolfovy nemocnice, a

⁶⁶ SOKA Mělník: AM Mělník, *I. manipulační údobí (1850–1905), Reálné gymnázium (1871–1911)*, karta č. 71. Usnesení OZ Mělník (2. 8. 1910).

⁶⁷ STÁHLÍK, J. *Reálné gymnásium na Mělnice*, s. 94.

⁶⁸ Tamtéž, s. 96.

⁶⁹ Tamtéž, s. 96.

z pravé strany zdobná, novorenesanční budova Tyršova domu, postavená roku 1904. (Fotografie těchto budov v příloze).

První světová válka vstoupila do dění ve chvíli, kdy měla být na gymnáziu zavedena první třída vyššího oddělení. Jednalo se o kritické období. Ozývaly se názory, které navrhovaly nechat ústav pouze jako nižší gymnázium, nebo, aby se prima otevírala vždy jen každým druhým rokem.⁷¹

Zásluhy, že se podařilo i přes svízelnou válečnou situaci dále rozšiřovat a udržet vzestup mělnického gymnázia, patří již jmenovanému Františku Valinovi a také bývalému okresnímu starostovi Václavu Novému. Velkou měrou také přispěl člen okresního výboru František Kučera. Trojice těchto mužů svou popularitou a značným množstvím vůle i veřejných projevů zajistila, že se mělnické komunální gymnázium skutečně podařilo rozšířit na počet celkem osmi tříd. Roku 1918 pak mohly proběhnout první maturity.⁷²

V dubnu 1918 se okresní zastupitelstvo na popud Kučery, Valiny a Nového rozhodlo zvýšit 50 % kvótu, kterou přispívalo na chod gymnázia. Nyní měl okres přispívat 70 % částkou.

Roku 1919 bylo rozhodnuto o rozšíření původní, secesně upravené budovy gymnázia. Volný prostor, který se nacházel mezi budovou přestavěné Rudolfovy nemocnice, kde nyní sídlila obchodní škola, a mezi budovou gymnázia, měl být nově zastavěn. Stavba byla zadána staviteli Karlu Novákovi a jeho stavební firmě.⁷³

Předpokládaná částka na rozšíření gymnázia byla 505 000 Kč. Nakonec dosáhly náklady nezahrnující vnitřní zařízení budovy cifry 993 600 Kč.⁷⁴

Gymnázium díky přístavbě získalo navíc 3 nové učebny. Byt pro ředitele a zejména dlouho potřebovanou tělocvičnu. Ve druhém patře byly tři učebny propůjčeny dívčímu oddělení.

Komunální gymnázium fungovalo již devátým rokem, což odporovalo původnímu slibu, že nejdéle do čtyř let od založení přejde gymnázium pod správu státu. Tento slib byl naplněn až prostřednictvím státu nového, Československé republiky. Dne 1. září 1919 přešla škola ze správy obecní a okresní do správy státu. Při této příležitosti bylo přislíbeno, že nejdéle do počátku školního roku 1924/1925 bude pro budovu gymnázia postavena zcela nová a dostatečně rozlehlá budova na pozemcích, jež věnuje město. V časovém a historickém

⁷¹ STÁHLÍK, J. *Reálné gymnasium na Mělníce*, s. 96.

⁷² Tamtéž. s. 96.

⁷³ U stavitele Karla Nováka byl zaměstnán již zmíněný Adolf Liebscher mladší.

⁷⁴ STÁHLÍK, J. *Reálné gymnasium na Mělníce*, s. 96.

intervalu, na který se primárně zaměřuje pozornost této odborné práce, tedy do konce trvání První republiky, však k postavení nové budovy gymnázia nedošlo. Ačkoli byly ve dvacátých letech vypracovány dva stavební návrhy, ani jeden nebyl realizován.⁷⁵

3. 4. 6. Nová budova pro Učňovskou pokračovací školu (1939)

Město Mělník ještě ve 30. letech 20. století, v době pozdní První republiky, postrádalo kvalitní moderní školu, ve které by bylo možno nabídnout rozšířenou paletu specializovaného vzdělání zejména v řemeslnických oborech. Po jednáních a debatách bylo rozhodnuto postavit zcela novou budovu moderního typu, jež by vyhověla standardům, které tehdy platily pro důkladnou výuku učňů a pro osvojení jejich praktických dovedností.

Přednosta stavebního úřadu v Mělníku Dr. Jan B. Zelený ve spolupráci s architektem Josefem Šircem a B. Zemanem vypracovali stavební projekt a bylo schváleno povolení ke stavbě.

Pro její realizaci byla zvolena dosud nezastavěná plocha, jež se nacházela na nároží ulic Masarykovy a Českobratrské. Tento pozemek byl sporadicky pronajímán pro skládky stavebního materiálu, několikrát do roka zde také vystupovali potulní umělci se svými vozy a stany.

Projekt stavby učňovské školy počítal, z hlediska tehdejších stavebních zvyklostí, s klasickými dispozicemi vhodnými pro účel budovy. Obvodové i vnitřní pilíře a nosné stěny byly navrženy z cihel, stropy ze železobetonu. Hmotnost střechy měly podpírat dřevěné masivní krovy a střecha samotná tvořena standartní taškovou krytinou. Osvětlení v suterénních částech budovy mělo být zajišťováno tzv. anglickými dvorky, vybudované po celé délce stavby v ulici Českobratrské.⁷⁶

Základní kámen byl položen v historicky, občansky i politicky nesnadném a neklidném období. Přesně na štědrý den 24. prosince 1938. V té době bylo Československo zbaveno rozsáhlého území Sudet a hranice s Německou říší se nacházely jen několik kilometrů od severního okraje města, za vsí Vehlovice.⁷⁷

⁷⁵ STÁHLÍK, J. *Reálné gymnasium na Mělníce*, s. 96/97.

⁷⁶ Archiv Odboru výstavby a rozvoje MÚ Mělník. Svazek: č. p. 386. Původní dokumenty ke stavbě z roku 1938/1939.

⁷⁷ PURŠ, F. *Náš Mělník*, s. 130.

Stavba přesto probíhala podle plánů a prováděla jí z majoritní části firma Karla Dolejše. V pomocných stavebních pracích se angažovalo celkem patnáct menších soukromých mělnických firem.⁷⁸

Topenářská firma z Hradce Králové vybavila kotelnu na tuhá paliva a stejně tak realizovala ústřední topení. Začátkem roku 1939 byla poměrně mírná zima. Proto stavební práce pokračovaly rychlým tempem a již v srpnu 1939 byly definitivně ukončeny. V září bylo možno začít s vyučováním prvních žáků v učebnách i praktických dílnách. Škola disponovala 20 učebnami a 12 praktickými dílnami. V budově bylo zřízeno celkem 22 kabinetů plus byty pro ředitele a školníka.⁷⁹

Původní záměr, se kterým byla škola postavena, a který skýtal zejména vyhlídky na kvalitní a dlouhotrvající vyučování řemesel, nedostal mnoho času na život. Již roku 1941 byla Učňovská pokračovací škola zrušena a budova byla předána do rukou německé okupační moci.⁸⁰

⁷⁸ SOkA Mělník, AM Mělník, 3. manipulační údobí (1937/1938–1945), Stavba živnostenské školy pokračovací (1938–1939), karton č. 51.

⁷⁹ Archiv Odboru výstavby a rozvoje MÚ Mělník. Svazek: č. p. 386. Původní dokumenty ke stavbě z roku 1938/1939.

⁸⁰ PURŠ, F. *Náš Mělník*, s. 130.

4. Vývoj zdravotnické vybavenosti města Mělníka do roku 1939

4. 1. Hygienické poměry a zdravotnická situace před 2. pol. 19. století

Hygienické poměry a návyky se ve většině českých maloměst na počátku 19. století držely na úrovni standardu, který by se jen s malou nadsázkou dal přirovnat k situaci, která panovala v novověku. Samotné centrum Mělníka nebylo výjimkou. Ulice byly ještě do třicátých let 19. století prosty jakékoli propracovanější kanalizace. Ta sice v tomto desetiletí vznikla, nepodařilo se však zmapovat její přesný průběh a dispozici ve městě. Je jisté, že se nacházela v dnešní Palackého ulici a také na náměstí, odkud byly odpady odváděny za hradby k předměstí.⁸¹

Historie zdravotnických institucí spjatá s Mělníkem začíná rokem 1328, kdy zde založila špitál královna Eliška, manželka Jana Lucemburského. Lokalizace tohoto špitálu není přesně doložena, víme jen, že byl situován v blízkosti jedné z mělnických bran.⁸²

Další z mělnických špitálů pochází z roku 1588–1589.⁸³ Bezpečně je doložen v 17. století, kdy fungoval u hřbitova nedaleko kostela sv. Petra a Pavla, tedy v blízké vzdálenosti mělnické akropole a partikulární školy. Roku 1681 je uváděn v souvislosti s tehdejšími požárem města jako jedna z poškozených budov.

4. 2. Vznik a postupný vývoj Všeobecné nemocnice na Mělníku

Snad od roku 1830 existovala pro mělnické obyvatele malá nemocnice umístěná kdesi východně pod kopcem, na kterém se město nachází, směrem k oblasti Podolí.⁸⁴ Jednalo se jen o malý domek nedaleko potoka.⁸⁵ Určena byla primárně pro nižší sociální vrstvy obyvatelstva. Bezpečně víme, že od roku 1846 byla situována do najatého prozatímního prostoru budovy poblíž kostela sv. Petra a Pavla, v podstatě tedy do stejných míst, kde byl v 17. století onen požárem poničený špitál.⁸⁶

Zpočátku byla kapacita tohoto zdravotnického zařízení velice malá, pouhých pět lůžek. Přijímala pacienty městské, ale později i přesporní. Přelomem poloviny 19. století přestala její

⁸¹ KILIÁN, J. *Mělník*, s. 278/279.

⁸² PURŠ, F. *Náš Mělník*, s. 134.

⁸³ Tamtéž, s. 135.

⁸⁴ KILIÁN, J. *Mělník*, s. 279.

⁸⁵ PURŠ, F. *Náš Mělník*, s. 135.

⁸⁶ V současné době se na tomto místě nachází budova ZUŠ.

kapacita lůžek dostačovat. Mělnická obec vznesla roku 1857 žádost formou místodržitelského výnosu, aby byla nemocnice povýšena. Výnosem c. k. ministerstva vnitra ze dne 14. února 1860 č. 5054 byla žádost oficiálně potvrzena a nemocnice prohlášena Všeobecnou nemocnicí. Kapacita lůžek tak stoupla na počet čtyřadvacet.⁸⁷

Za Prusko – rakouské války v roce 1866 tu byl umístěn větší počet vojáků, paradoxně zejména pruských.

Rokem 1866 se již dostáváme do období, ve kterém se i na Mělníku začala probouzet občanská společnost k životu. Nutně tento fakt souvisí i se zdravotnickou situací na Mělníku, kdy se potřeba mít zajištěno moderní a dostatečně vybavené nemocniční zařízení, stala pro občany a vůdčí představitele občanstva ve městě zcela klíčovou. Bylo jasné, že nestačí dosavadní budova při kostele, ani kapacita pouhých dvaceti čtyř lůžek pro stále se rozrůstající město.⁸⁸

První impulsy k výstavbě a zřízení nové nemocnice proběhly již roku 1871, kdy bylo v listopadu uveřejněno svolání o dobročinné sbírce, která by pomohla s náročnou finanční nákladností celého projektu. Zvláště zřízený výbor začal poté v dlouhém časovém horizontu vybírat příspěvky. Nakonec se podařilo vybrat přes 7897 zlatých. Mimo peněžní sbírku byla stejným výborem zorganizována i věcná loterie, která přinesla pro stavbu nové nemocnice částku v hodnotě 4139 zlatých.⁸⁹ V rámci věcné loterie byly tisknuty a emitovány příslušné losy (jejich podoba k nahlédnutí v příloze).⁹⁰

Celková suma vzešlá z iniciativy dobročinných aktivit mělnických občanů nakonec činila 12 037 zlatých. 19. července 1880 byla slavnostně předána městské radě obce k dalšímu upotřebení.⁹¹

Kromě dobročinných příspěvků a výtěžků z věcné loterie investovalo do stavby i městské zastupitelstvo a městská spořitelna. Náklady se nakonec vyšplhaly na 30 tisíc zlatých. Přestože sbírky trvaly poměrně dlouhou dobu, po předání jejich výtěžků se stavba samotná realizovala v poměrně rychlém časovém úseku. Jako parcela pro stavbu bylo vybráno prostranství v Jungmannových sadech, které nebylo v té době výrazně zaplněno zástavbou, a přesto se

⁸⁷ ŠTĚPÁN, K. *Okresní všeobecná veřejná nemocnice v Mělníce*, s. 190.

⁸⁸ KILIÁN, J. *Mělník*, s. 279

⁸⁹ SOKA Mělník, AM Mělník, 1. manipulační údobí (1850–1905), Rudolfova všeobecná nemocnice, karton č. 16. *Oznámení o slosování věcné loterie (1874)*.

⁹⁰ Koupě jednoho takového losu stála 50 korun. Tj. 25 zlatých.

⁹¹ BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*, s. 40.

nacházelo blízko centra města. Jen několik desítek metrů severně od hradebního pásma.⁹² Již roku 1882, konkrétně 24. září, byla nová nemocniční budova slavnostně vysvěcena a otevřena.⁹³

Pojmenována byla po korunním princí Rudolfovi, a její oficiální název tedy zněl *Všeobecná nemocnice Rudolfova*, jak bylo ostatně psáno zdobeným nápisem na průčelí.⁹⁴

Z monografie Ludvíka Böhma se můžeme dozvědět i dílčí technické parametry a detaily.

Nemocnice disponovala kapacitou 45 lůžek. Mimo ložnicové pokoje byly v budově umístěny i místnosti provozního charakteru. Koupelna, prádelna, kuchyně a taktéž příbytek pro ošetřující personál. Všechny místnosti byly od sebe odděleny. Kolem nemocnice se nacházel i malý sad, který byl oplocen mřížovým plotem v kombinaci s kamennými sloupky v novorenesančním stylu s kulatou ozdobou na vrchu.⁹⁵ Co se týče personálu, v nemocnici byli vždy přítomní dva městští lékaři a zvláštní ošetřovatel, který bydlel přímo v nemocnici a staral se každodenní záležitosti pacientů. Zajímavá je i statistika počtu ošetřovaných v Rudolfově nemocnici a jejich příslušnost k městu či jiným obcím. V roce 1883 bylo ošetřováno celkem 727 obyvatel, z toho pouze 76 bylo z města Mělníka, 193 z obcí mělnického okresu a zbytek z obcí zcela jiných, a tedy i poměrně vzdálených samotnému městu. Roku 1889 již nemocnice ošetřovala za rok na 1131 pacientů, z Mělníka pocházelo 84 z nich, z mělnického okresu 287 a zbylých 760 opět z jiných obcí.⁹⁶

Lze tedy pozorovat, že za několik let své existence se zvyšoval počet ošetřených, ale i to, že Rudolfova nemocnice zajišťovala péči a služby i pro vcelku široký akční rádius obcí a obyvatel žijících i dále od samotného města Mělníka a mimo jeho okresní působnost. Přesto již na přelomu století začala být kapacita znovu nedostatečná, neboť se leckdy v prostoru nemocnice tísnilo i dvojnásobné množství pacientů, než bylo původně počtem lůžek a celkovou dispozicí budovy předpokládáno.⁹⁷

Dle zachovaných snímků (dostupné v příloze) můžeme určit, že z architektonického hlediska byla Rudolfova nemocnice postavena v oblíbeném novorenesančním slohu. Průčelí nemocnice bylo orientováno směrem k centru města a na stranách bylo tvořeno dvěma křídly o třech oknech. Budova měla přízemí a patro, které od sebe dělila římsa v průčelí fasády.

⁹² Zřízení parku Jungmannovy sady inicioval roku 1866 mělnický purkmistr Josef Valenta. Zdroj: PURŠ, F. *Náš Mělník*, s. 82.

⁹³ BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*, s. 40.

⁹⁴ Tamtéž, s. 40.

⁹⁵ Tzv. čučky.

⁹⁶ Tamtéž, s. 40.

⁹⁷ KILIÁN, J. *Mělník*, s. 280.

Stručně lze říci, že se jednalo o nepříliš architektonicky zajímavou stavbu, která se v době svého vzniku nijak neodlišovala od zavedeného architektonického směru pro tyto menší, občanům sloužící budovy. Podoba budovy odpovídala tehdy běžnému architektonickému slohu. Přesto trvala její realizace od začátku sbírek k dokončení přes deset let.

4. 3. Soukromá nemocnice Milosrdných sester řádu sv. Karla Boromejského na Podolí

Historie tohoto zdravotnického zařízení se datuje od roku 1841, kdy sourozenci šlechtického rodu, Helena a František Jiří Lobkovic, zakoupili dvůr v oblasti Podolí, nacházející se na úpatí kopce, na kterém stojí jádro města. Záměrem nových majitelů bylo zřídit zde útulek pro potřebné a nemocné, který by byl spravován některým z řeholních řádů. Pro tento účel si zvolili kongregaci pražských sester boromejek.⁹⁸

Panský dvůr nedaleko potoka Pšovky, obklopený zahradami a poli, se řádovým sestrám zalíbil, a již roku 1841 začaly bohubilou ošetřující činnost provozovat. Byly zřízeny dva pokoje o několika lůžkách a v běžném provozu zde působilo alespoň pět sester v čele s matkou představenou, která dohlížela na správu zařízení i na přilehlý klášter.⁹⁹ Vystudovaní medikové se starali o kvalitní zdravotnickou službu, duchovní záležitosti pomáhali sestrám zajišťovat mělničtí kapucíni a děkani z města. Nemocnice si brzy získala pověst vysoké úrovně, což se projevilo nemalým zájmem pacientů nejen z města, ale i z okolí. Několik let od zahájení provozu se ročně nemocnice starala o několik set nemocných.¹⁰⁰

Boromejky se staraly i o nejchudší obyvatele tím, že vařily polévky a obědy. Po stavebních úpravách a rozšířeních roku 1854, kdy byl zvětšen klášter a provozní budovy, se vždy jedna ze sester bezplatně věnovala výuce ručních prací určené pro mladé dívky z okolí. Taktéž se při ústavu zřídila i menší mateřská školka.¹⁰¹

Roku 1856 převedla rodina Lobkoviců celý areál i s pozemky do výhradního vlastnictví řádu. Chod nemocnice byl zajištěn vlastní hospodářskou a zemědělskou činností, a také dobročinnými příspěvky. Po výstavbě Všeobecné nemocnice Rudolfovy se sestrám počty

⁹⁸ DOLEŽAL, A. *Nemocnice milosrdných sester na Mělníce-Podolí*, s. 194.

⁹⁹ PITELKOVÁ, L. *Charitativní působení pražské kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Čechách do roku 1950*, s. 18.

¹⁰⁰ BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*, s. 42.

¹⁰¹ DOLEŽAL, A. *Nemocnice milosrdných sester na Mělníce-Podolí*, s. 195.

ošetřovaných snížily, přesto ve svém konání pokračovaly. Dokonce docházely do nově postavené nemocnice vypomáhat a ve svém areálu se primárně orientovaly na péči o chronicky nemocné a přestárlé pacienty.¹⁰²

S nemalou krizí se potýkaly boromejky v průběhu první světové války, kdy se velmi snížily finanční prostředky pro chod areálu, a naopak zvýšily počty lidí k ošetřování. Nedostačovaly místnosti. Pro udržení dostatečně kvalitní péče bylo nutné zvýšit poplatky za ošetření, a vybírat je i přímo od obcí, což až do války boromejky nedělaly, neboť před ní své služby poskytovaly zdarma.¹⁰³

Ludvík Böhm uvádí, že v roce 1891 byl areál nemocnice uzpůsoben pro 16 nemocných, kterým odbornou medicínskou péči zajišťují dva lékaři. Knížecí a panský lékař. Průměrně pak ročně pracovníci v nemocnici ošetřili přibližně 200 pacientů.¹⁰⁴

4. 4. Okresní nemocenská pokladna

Rakousko-Uherský státní aparát podnikl roku 1888 velký krok směrem k sociálním jistotám lidí pracujících v soukromém sektoru. Říšským zákonem vydaným dne 30. března 1888¹⁰⁵ bylo rozhodnuto o zavedení nuceného pojištění pro zaměstnance pracující v cizích službách v jakémkoli podniku provozovaném na živnost. Tímto právním úkonem také vešla v život i okresní nemocenská pokladna v Mělníku.¹⁰⁶

Zaměstnavatelé byli povinni přihlásit osoby, které v jejich podnicích byly zaměstnány, nejpozději třetí den od nástupu zaměstnance do práce. Stejně tak nejdéle třetí den od ukončení pracovního poměru měl zaměstnavatel povinnost zaměstnance odhlásit. Za nesplnění těchto podmínek mohla následovat pokuta deset zlatých za každý jednotlivý případ a při případném opakování i trest ve formě vězení až po dobu dvou dní.¹⁰⁷

¹⁰² KILIÁN, J. *Mělník*, s. 281.

¹⁰³ PITELKOVÁ, L. *Charitativní působení pražské kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Čechách do roku 1950*, s. 21.

¹⁰⁴ BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*, s. 41.

¹⁰⁵ Ottův slovník naučný. Osmnáctý díl, s. 181–183, Dostupné z: https://cs.wikisource.org/wiki/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD/D%C4%9Blnick%C3%A9_poji%C5%A1ov%C3%A1n%C3%AD

¹⁰⁶ BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*, s. 45.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 46.

Členy nemocenské pokladny byly všichni lékaři spadající pod mělnický okres, kterým za návštěvy jednotlivých zaměstnaných pacientů nemocenská pokladna vystavovala účty a platila i léky.¹⁰⁸

Fyzicky byla nemocenská pokladna zřízena v domě č. 31 v Řipské ulici¹⁰⁹, dnešní ulice Legionářů. Jelikož se jednalo o instituci nevyžadující velikého prostoru, nebylo zapotřebí budovat pro ni novou stavbu a stačilo, aby město v domě vyhradilo několik místností.¹¹⁰

4. 5. Výstavba nové budovy všeobecné nemocnice v ulici Pražská

V poslední dekádě 19. století můžeme situaci zdravotnického zařízení definovat jako opět pro rozrůstající se město poměrně nedostatečnou. V těsné blízkosti města existovaly dva dobře organizované nemocniční areály, kterým byl věnován prostor v přechozích podkapitolách. Všeobecná nemocnice Rudolfova, situována jen několik metrů od hradební linie města. A soukromá nemocnice řádových sester boromejek nedaleko pod městem. Opět se ukázalo, že kapacitně nejsou tato zařízení schopná vyhovět stále se zvyšujícímu počtu obyvatel nejen v samotném městě, ale i v okolních obcích.¹¹¹

Roku 1896 přistoupilo město k výstavbě nové nemocnice, tentokrát při ulici Pražská. Nemocnice byla stavebně koncipována jako pavilonová. Městská obec vyhradila pro stavbu přes 80 000 zlatých. Původní areál nemocnice z roku 1896 obsahoval hlavní jednopatrovou budovu v novorenesančním slohu, kdy přízemní část fasády byla zdobena bosáží a průčelí budovy tvořila řada osmnácti oken.

Průčelí bylo rozděleno výraznými rohovými rizality v šířce tří oken. Tato budova byla schopná pojmut 150 lůžek. V její blízkosti byly zřízeny další, menší budovy důležité pro funkci nemocnice, zejména pak přízemní hospodářská budova a stejně tak přízemní infekční pavilon. U vchodu z ulice stál malý domek určený pro domovníka a v zadní části pozemku nemocnice stála malá márnice, pitevna a drobná obřadní síň zařízená pro potřeby posledního rozloučení se zesnulými.¹¹²

¹⁰⁸ BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*, s. 46.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 48.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 48.

¹¹¹ ŠTĚPÁN, K. *Okresní všeobecná veřejná nemocnice na Mělníce*, s. 190.

¹¹² Tamtéž, s. 191.

V tomto provedení byla nová nemocnice schopná fungovat a konečně zcela držet krok s kapacitními nároky okresního města a přilehlých obcí. Kvalita byla od založení na velmi dobré úrovni. Roku 1912 se navíc začalo ve Všeobecné nemocnici i operovat.¹¹³

Tato podoba se v téměř nezměněném stavu zachovala až do přestavby roku 1924.

4. 6. Všeobecná nemocnice na Pražské ulici v době První republiky

Události ukončení první světové války a vznik samostatného československého státu roku 1918 znamenaly novou éru pro občanskou sféru života mělnických obyvatel. Tento symbolický mezník se však nijak markantně neprojevil ve zdravotnickém resortu města. Nejdůležitějším faktorem bylo pochopitelně ukončení bojů. Nemocničním zařízením na Mělníku se tak dostalo jistého uvolnění a zlepšení podmínek péče o své pacienty.

Zejména Nemocnice milosrdných sester Na Podolí se během válečných let potýkala s finanční a hmotnou nouzí. Přehlcenost kapacity lůžek a nedostatečný přísun prostředků i kvalitního personálu postihly i Všeobecnou veřejnou nemocnici v ulici Pražská. Naštěstí se toto nejednoduché období oběma institucím podařilo překlenout a vznik První republiky pro obě z nich znamenal další rozšíření a rozvoj.¹¹⁴

Všeobecná veřejná nemocnice postavená roku 1896 již počátkem 20. let nevyhovovala z hlediska prostornosti, technického zázemí i kvality služeb nárokům rychle se rozvíjejícího okresního města. Roku 1923 bylo rozhodnuto o převodu nemocnice z městské správy do správy okresu, čímž se otevřela cesta k lepšímu finančnímu zajištění. Oficiální název se změnil na *Okresní všeobecná veřejná nemocnice Mělník*. K tomu bylo rozhodnuto o nových pracích na rozšíření stávajícího areálu. Nemocnice prodělala řadu stavebních úprav, které začaly tím, že bylo přikoupeno několik sousedních pozemků.

Samostatný infekční pavilon byl zvýšen o jedno patro, hospodářská budova získala nová dvě patra. V nich byla vybudována kuchyně, prádelna, a malá domácí kaple pro část ošetřujícího personálu, kterým bylo dvanáct sester boromejek. Ty chodily téměř každý den do nemocnice vypomáhat za symbolickou částku jedné koruny československé.¹¹⁵ Operační sál z roku 1912 se modernizoval a byl pořízen i tolik potřebný rentgenový přístroj. V konečné fázi prací byl

¹¹³ KILIÁN, J. *Mělník*, s. 280.

¹¹⁴ ŠTĚPÁN, K. *Okresní všeobecná veřejná nemocnice v Mělnice*, s. 191.

¹¹⁵ PITELKOVÁ, L. *Charitativní působení pražské kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Čechách do roku 1950*, s. 19.

celý komplex budov nemocnice vytápěn za pomoci rozvedených trubek s vodou, jež ohřívala centrální kotelna. Na prostranství kolem nemocnice byly vybudovány květinové záhony a zahrady a malý bazének.¹¹⁶

Je však zajímavé, že podle záznamů z roku 1935 měla nemocnice k dispozici stále 150 lůžek, tedy stejný počet, jako při jejím založení roku 1896. Stav z roku 1935 je v záznamech opět hodnocen jako neuspokojivý. Nejpalčivější byly v těchto záznamech uváděny absence samostatného pavilonu pro operační zákroky, samostatná interní budova a chirurgicko-gynekologický pavilon. Též technické zázemí a zázemí pro personál je hodnoceno jako neuspokojivé.¹¹⁷

Výraznější nápravy a vylepšení situace z roku 1935 již nebyly v pozdějších letech třetí dekády 20. století realizovány, neboť do dění zasáhl začátek německé okupace a následně druhá světová válka.¹¹⁸

4. 7. Nemocnice milosrdných sester na Podolí v době První republiky

Řádové sestry se od doby otevření Všeobecné veřejné nemocnice na konci 19. století staraly zejména o přestárle a dlouhodobě nemocné pacienty. Během první světové války byl jejich ústav velmi přeplněn, a jak jsem již uváděl v předešlé podkapitole, potýkal se s nemalými existenčními problémy. Se vznikem samostatného státu začaly tomuto zařízení lepší časy.

V několika fázích se v období mezi válkami dostalo i na rozvoj a modernizaci této řádové instituce určené k bohubilé ošetřující činnosti. Mezi roky 1928 a 1935 došlo ke stavebním úpravám, které jsou patrné dodnes. Ústavu byla výrazně rozšířena kapacita lůžek až na 170 a byl vybaven moderními zařízeními. Zejména přívodem elektrického proudu, vodovodem, ústředním topením, větší kuchyní nebo vlastní pekárnou přímo při nemocnici poháněnou parní silou.¹¹⁹

Byly rozšířeny hospodářské budovy, chlévy, špýchar a kůlny. Dále z technického zázemí přibýly chladírny, ordinační místnosti, strojní prádelna, žehlárna a tři výtahy. Roku 1931 došlo ke stavbě budovy, ve které byla i nová kaple. Na většině těchto stavebních úprav se podílel také

¹¹⁶ ŠTĚPÁN, K. *Okresní všeobecná veřejná nemocnice v Mělníce*, s. 191.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 194.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 194.

¹¹⁹ PITELKOVÁ, L. *Charitativní působení pražské kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Čechách do roku 1950*, s. 21.

architekt Josef Širc, významná postava mělnické meziválečné architektury.¹²⁰ Došlo taktéž k zefektivnění hospodářské výroby a ekonomické samostatnosti ústavu, což velmi pomáhalo udržovat nízké ceny poplatků za ošetření.¹²¹

Mělnická zdravotnická vybavenost se za První republiky dostala na velmi dobrou úroveň. Během meziválečné éry prošly oba mělnické nemocniční areály rozsáhlými stavebními úpravami a modernizací. Nemocnice na Podolí byla ve své době dokonce hodnocena jako jedno z nejmodernějších zdravotnických zařízení v tehdejší Československu.¹²²

¹²⁰ PITELKOVÁ, L. *Charitativní působení pražské kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Čechách do roku 1950*, s. 21.

¹²¹ DOLEŽAL, A. *Nemocnice milosrdných sester na Mělníce-Podolí*, s. 195.

¹²² Tamtéž, s. 195.

5. Kulturní život města Mělníka a stavební činnost s ním spojená do roku 1939

5. 1. Spolky, kultura a společenské vyžití na Mělníku v 19. století

Druhá polovina 19. století, zejména pak šedesátá léta, se nesla v duchu expanze a sílicího vlivu různých spolků a dobrovolných občanských seskupení. Tento rozmach společenského života měl příčinu v pádu tzv. bachovského absolutismu roku 1859.¹²³ Vývoje spolkového života se účastnila i společnost města Mělníka.

Prvním oblíbeným spolkem byl Zpěvácký spolek vzniklý roku 1861. Roku 1862 byl založen Okresní hospodářsko-průmyslový spolek, který pořádal výstavy, přednášky, a snažil se pozvednout úroveň vinařského řemesla. Později se angažoval ve věci zřízení vinařské školy.¹²⁴

Rok 1867 znamenal vznik Měšťanské besedy. Spolku, který měl za cíl vzdělávat občany a pořádat velkolepé společenské akce. Vznik mělnického Sokola se datuje rokem 1868. Sbor dobrovolných hasičů existoval na Mělníku od roku 1874. Zajímavá je skutečnost, že předsedy, zakladateli nebo vlivnými členy těchto nově vzniklých občanských uskupení byly osobnosti, jejichž jména jsem několikrát v této práci již skloňoval. V souvislosti s jejich významem ve věci občanské agitace. Zejména Ludvík Böhm, Václav Haupt nebo Josef Valenta a mnozí další patřili k nevlivnějším osobnostem mělnického veřejného, kulturního a politického života.¹²⁵

Není možné v této práci detailně popsat a vyložit obsáhlou genezi mělnického spolkového života 19. století. Tato problematika by bylo obsáhlé téma na samostatnou kvalifikační práci. Jelikož se v této práci zaměřuji zejména na architekturu a budovy, které sloužily občanstvu ve městě, budu se věnovat pouze těm spolkům a organizacím, se kterými je spjata nějaká významná stavební činnost. Úžeji jsem se tedy rozhodl věnovat v této kapitole prostor mělnickému divadelnímu životu a stavbám, jež jsou s tímto kulturním oborem spojeny. Dále se v této kapitole věnuji otázce, jaké budovy sloužily rozsáhlému spolkovému životu, a kde se mohla početná občanská veřejnost při svých hromadných akcích scházet.

K účelům setkávání a pořádání těchto různorodých akcí sloužil v 19. století nedostatečně sál hostince U Vykysalů na horním náměstí, popřípadě o něco menší důstojnický sál ve Svatováclavské ulici. Další společenské akce, přednášky, plesy aj. mohl pojmout též hotel

¹²³ URBAN, O. *Česká společnost 1848–1918*, s. 142/143.

¹²⁴ KILIÁN, J. *Mělník*, s. 272.

¹²⁵ Tamtéž, s. 272.

U Zlatého Beránka, nebo sál v hostinci Beseda v dnešní ulici Legionářů. Ani jeden z těchto sálů ovšem nemohl hromadné a oblíbené společenské kratochvíle občanů pojmut v takovém rozsahu, jakého bylo zapotřebí. Proto se mělničtí aktivní občané zasazovali během 80. a 90. let o to, aby se podařilo postavit dostatečný kulturní stánek, který by v sobě soustředil jak prostor pro mělnické ochotníky, tak i možnost společenského setkávání.¹²⁶

5. 2. Stručná historie divadelnictví na Mělníku

V obrozenecké éře a v počátcích 19. století bylo divadelnictví příznačným múzickým uměním, které je s tímto obdobím výrazně spjato. Město Mělník během prvního a druhého desetiletí 19. století však stálý ochotnický soubor postrádalo. Menší sídla v okrese, Mšeno a Byšice na tom byly v tomto směru podstatně lépe.¹²⁷ Václav Kliment Klicpera v letech 1808 až 1816, kdy studoval, se svými přespolními kamarády hrával také na Mělníku, zejména pak v průběhu letních prázdnin.¹²⁸

První zmínky svébytné ochotnické činnosti ve městě pocházejí až z roku 1834, kdy se hrálo především německy a maličké divadelní prostory byly situovány do prvního patra budovy radnice. Mecenášem byl Jan Norbert rytíř z Neuberka.¹²⁹

Roku 1859, kdy z funkce c. k. ministra vnitra odešel Alexandr Bach, nastala příznivější doba nejen pro ochotnickou spolkovou činnost, ale pro spolky a občanské zájmové skupiny obecně. Téhož roku se na Mělníku ustanovila třicetičlenná *společnost divadelních ochotníků*. Pod vedením Jindřicha Lercha a K. B. Schubertha. Z počátku musela společnost počítat se stále ne zcela dostačujícím provizorním jevištěm při radnici. Roku 1865 však bylo možné hrát v již příznivějším, novém prostoru hostince U Vykysalů, kde byl k dispozici rozlehlý sál se zabudovaným jevištěm. Od roku 1871 bylo možné v letním čase uvádět hry i v k tomu uzpůsobené zahradě městské radnice.¹³⁰

Na jaře 1876 přebírá správu a vedení mělnického divadelního života *scéna sokolská*, v čele s knihtiskařem Josefem Jelenem. Bývalým profesionálním hercem Hynkem Vendlerem a starostou Sokola Fr. Vinklerem. Sokolská scéna se vyznačovala nebývalou soudržností

¹²⁶ KILIÁN, J. *Mělník*, s. 271.

¹²⁷ Ve Mšeně ochotnické spolky působily od roku 1804, Byšice pak od roku 1816.

¹²⁸ STÁHLÍK, J. *Z dějin divadla na Mělníku*, s. 108.

¹²⁹ Tamtéž, s. 108.

¹³⁰ Tamtéž, s. 108.

a aktivitou. Jen v mezidobí let 1876 až 1884 se hrála 90 divadelních kusů (z toho 22 původních a 68 přejatých).¹³¹

5. 3. Plánovaná výstavba stálého městského divadla v roce 1886

Scéna sokolská na konci sedmdesátých a počátku osmdesátých let 19. století fungovala na poli mělnické ochotnické činnosti velmi zdařile. Sebevědomí jejích členů, stejně jako sebevědomí mělnické občanské společnosti a jejích vůdčích osobností však přemýšlelo nad tím, jak úroveň mělnické kultury pozvednout ještě výše. Vedoucí sokolské scény, František Vinkler, se pustil ve spolupráci s purkmistrem Václavem Hauptem do odvážného projektu.

Postavit stálé, kamenné městské divadlo reprezentativního vzhledu i rozměrů, které by bylo jakožto kulturní divadelní instituce řízeno samostatným ochotnickým spolkem. Oba vlivní muži se k projektu postavili zodpovědně a částku potřebnou k realizaci nákladné a velkorysé stavby odhadli na 18 000 až 20 000 zlatých. Polovinu měla pokrýt vydání 1000 podílů, každý po 10 zlatých, slosovateľných do 20 let. Druhá polovina měla být pokryta hypoteční půjčkou na novou budovu městského divadla, dobrovolnými dary, příspěvky a výtěžky z přednášek, koncertů, divadelních představení a všemožných zábav. Tento návrh byl schválen městskou radou i zastupitelstvy obecním a okresním. Do roku 1885 se z podílů sešlo 9 300 zlatých a cca 1 190 zlatých z darů a jiných dobrovolných příspěvků a výtěžků. Pro budovu bylo vybráno i místo v tzv. „malém sadě“ (nedaleko měšťanské školy), kde do roku 1880 stávala před svou demolicí kasárna.¹³²

Původní plány na divadelní budovu si zastupitelstvo nechalo vytvořit od architekta prof. Jan Kouly¹³³ a stavitele Dobroslava Klusáčka. Jejich projekty si však zadavatel, tedy město, nechalo zkontrolovat a posoudit Ing. Otakarem Maternou, který v té době působil jako technický inspektor Národního divadla.¹³⁴ Ten z neznámých důvodů oba původní návrhy pánů Kouly a Klusáčka odmítl jako neakceptovatelné, a po čase nabídl vlastní návrh mělnického divadla.

Jeho plány divadelní budovy byly větší, vyžadovaly si rozlehlejší pozemek pro stavbu a v neposlední řadě i několikanásobně vyšší finanční prostředky. Odhad postavit takto navržené

¹³¹ STÁHLÍK, J. *Z dějin divadla na Mělniku*, s. 109.

¹³² Tamtéž, s. 110.

¹³³ Jan Koula. (1855–1919) Profesor c. k. vysoké školy technické v Praze, znám především jako architekt Čechova mostu v Praze. Zdroj: VLČEK, P. *Encyklopedie architektů*, s. 329.

¹³⁴ Otakar Materna (1860–1928). Architekt. Jeho nejvýznamnějším dílem je stavba Schierova domu v Praze. Zdroj: VLČEK, P. *Encyklopedie architektů*, s. 408–409.

divadlo se pohyboval až u čísla 60 tisíc zlatých. To byly příliš velké výdaje na divadelní budovu pro malé okresní město. Sen o samostatném monumentálním divadle se rozplynul.¹³⁵

Nemůžeme s jistotou určit důvody, proč se město nevrátilo k původním návrhům pánů Kouly a Klusáčka. Stejně tak je nejasné, jaké vztahy panovaly mezi dvěma původními projektanty a Ing. O. Maternou, který jejich projekty zavrhl a zcela přepracoval. Je jisté, že mělnický kulturní život si musel na sebevědomou a výstavní budovu vlastního divadla počkat bezmála dalších padesát let.

Přestože nebylo přikročeno ke stavbě, samotný projekt tohoto divadla je velmi zajímavý.

Nerealizovaný projekt městského divadla z roku 1886 počítal vskutku s velkorysou dispozicí. Podle návrhu O. Materny se mělo jednat, s přihlédnutím k tomu, že Mělník měl v roce vzniku návrhu něco kolem osmi tisíc obyvatel, o nebyvalou stavbu. V plánu byla jednopatrová budova, v té době ve zcela typickém historizujícím slohu, v tomto případě novorenesančního pojetí.

Již při letmém pohledu na stavební výkresy a návrhy se nabízí určitá podobnost s jinými známými budovami kulturního charakteru realizovanými v českém prostředí v 80. letech 19. století. Nejvíce návrh O. Materny svou architektonickou podobou evokuje budovu divadla F. X. Šaldy v Liberci. Nejshodnější prvky lze najít zejména v řešení fasády a v ozdobných prvcích hlavního průčelí obou divadel.

Materna počítal s monumentálním středním rizalitem v šířce tří okenních os. Ve svislé linii byly pod okny umístěny tři vstupní portály s dvoukřídlými dveřmi. Přízemní část fasády měla zdobit plastická bosáž a portály měly oblouky s výraznými klenáky uprostřed. Na levé i pravé straně rizalitu ve výšce prvního patra měly být realizovány štukové dekorace v podobě metopy a maskaronu, který zobrazoval ženský obličej, patrně múzy Thálie. Tři okenní osy nad římsou v patrové části rizalitu byly po okrajích zdobeny pilastry korintského řádu, pod každým oknem byla zamýšlena parapetní výplň prostřednictvím tzv. balustrády. Hlavní římsa oddělovala průčelí od atiky, opět zdobené balustrádou. Za důkaz snahy autora návrhu dodat malému okresnímu městu honosnou a viditelnou ozdobu divadelní budovy považují zejména předpokládané umístění soch. Na jedné i druhé straně rizalitu byly na atiku umístěny dvě vzpřímené sochy, podobné antickým typizovaným sochám kúros a koré.¹³⁶

¹³⁵ STÁHLÍK, J. *Z dějin divadla na Mělníku*, s. 110.

¹³⁶ Typ ztvárnění soch v archaickém období starověkého Řecka. Strnule stojící muž (kúros) a žena (koré).

Přímo nad středním oknem pak mělo být složitější sousoší na výrazném podstavci. Hlavní vzpřímená socha s křídly a u dvě další sedící figury. Toto sochařské umělecké dílo dotvářelo pomyslný trojúhelníkový štít rizalitu. Při pohledu na toto alegorické sousoší se nabízí srovnání s dvěma sousošími zdobícími fasádu Divadla na Vinohradech. Podoba i provedení soch je takřka totožné s navrženým sousoším u Materny.¹³⁷

Co se týče provozních a technických parametrů plánované stavby, divadlo mělo mít podle nákresů v přízemí hlediště o počtu 320 sedadel. Velmi prostorný vestibul, vlastní restauraci, pochopitelně šatny pro pány i dámy. Oblékárnu pro herečky a šatnu pro herce. Součástí budovy měl být i samostatný jednopokojový byt s malou kuchyní určený pro správce divadla.

Jak je z popisu i z přiloženého obrázku plánu budovy zřejmé, mělo se jednat o velmi monumentální a reprezentativní stavbu, která se svými dispozicemi vymykala standardům a měřítkům kulturních objektů v malých českých městech na konci 19. století. Dochované výkresy dokazují, že O. Materna měl ambici poskytnout mělnickým občanům budovu takřka srovnatelnou s majestátností a zdobností ve své době již stojících divadelních staveb, jako divadlo F. X. Šaldy v Liberci nebo Divadlo na Vinohradech v Praze. Snad právě tato nadměrná ambicióznost architekta Materny vedla k nerealizování tak nákladné stavby, kterou si zkrátka Mělničané nemohli dovolit.

5. 4. Výstavba sokolovny Tyršův dům a biografu

Česká obec sokolská měla a dodnes má na Mělníku dlouhou tradici. První sokolská organizace se Mělníku přiblížila již roku 1864, kdy vznikla ve Mšeně. Zásluhou okresního tajemníka a starosty města, Františka Vinklera, se tělocvičná jednota ustavila i na Mělníku. 21. května roku 1868.¹³⁸ Téměř okamžitě se tento spolek stal jedním z kulturně nejvýraznějších a nejvýznamnějších spolků osvětového a občanského působení ve městě. Ještě tentýž rok bylo součástí mělnického Sokola 81 členů. Jednalo se především o mladé hochy, kteří měli chuť pravidelně cvičit. Dívky členkami být nemohly.¹³⁹ Chybělo však správné náradí i cvičiště. Jistou pomoc ve formě prostředků, stejnokrojů a rad poskytli pražští Sokolové. Problémem však nadále zůstávala absence tělocvičného prostoru.¹⁴⁰

¹³⁷ ŠEVCŮ, O., *Lexikon architektonických prvků a stavebního řemesla*.

¹³⁸ SEDLÁK, M. *Památník vydáný ke 130. výročí založení Tělocvičené jednoty Sokol na Mělníce*, s. 1.

¹³⁹ Dívky byly do mělnického Sokola začleněny až roku 1907.

¹⁴⁰ BOHÁČEK, A. *Tělocvičná jednota Sokol Mělník*, s. 172–173.

Městská rada v čele s purkmistrem Josefem Valentou nabídla novým mělnickým cvičencům pro jejich setkávání a společné tréninky zahradu v Husově ulici, která přiléhala k tamní škole. V zimním období bylo dovoleno cvičit v sále důstojnického klubu ve Svatováclavské ulici. Ani jedno z těchto poskytnutých míst však pro dlouhodobý rozmach a stále se rozšiřující řady oblíbeného spolku nemohlo do budoucna dostačovat.¹⁴¹

Již od roku 1884 existovaly návrhy a snahy o postavení dostatečně rozlehlé a všechny potřeby splňující sokolovny. Dokonce i název „Tyršův dům“ byl v této době skloňován. Přikročit k realizaci se však podařilo až roku 1903.

30. ledna 1903 zaslalo vedení mělnické „Tělocvičné jednoty Sokol na Mělníce“ dopis městské radě, ve kterém děkuje za spolupráci a podporu ve věci nové tělocvičny. V dopise zároveň zmiňuje, že stavební plány Tyršova domu již vypracoval inženýr Ludvík Čížek, a že odhad výdajů na stavbu činí 50 000 korun. Dále vyslovuje přání, aby se již na jaře začalo se stavbou, a aby stavbu obec podpořila.¹⁴²

Jednota samotná nebyla schopná tak nákladnou stavbu zafinancovat sama. Proto se obecní zastupitelstvo uvolilo věnovat na stavbu 10 000 korun shromážděných v divadelním fondu. Půjčku se 3 % zúrokováním poskytla též městská obec, jak je zmíněno v dalším dopise Sokola městské radě, ze dne 10. listopadu 1903.¹⁴³

Budova byla slavnostně otevřena dne 7. srpna 1904. Náklady byly nakonec vyšší, 61 000 zlatých. Některé práce trvaly ještě do roku 1905.¹⁴⁴

Je důležité zmínit, že vnější podoba budovy se zachovala takřka nezměněná až do dnešní doby. Jedná se o jednopatrovou dispozici. Opět byl využit novorenesanční sloh, tentokrát s velmi dekorativní fasádou a nápadným štítem obráceným do ulice. Průčelí má pět okenních os. Dominantním je výrazný renesanční štít dělený pilastry a v jeho nejvyšším vrcholu posazená socha sokola s roztaženými křídly hledící směrem k centru města. Fasádu zdobí medailony zakladatelů Sokola, Fügnera a Tyrše, a výrazná bosáž v přízemní části.

¹⁴¹ PURŠ, F. *Náš Mělník*, s. 161.

¹⁴² SOkA Mělník: AM Mělník, 1. manipulační údobí (1850–1905), Stavba divadla a sokolovny, karton č. 35. Dopis mělnického Sokola městské radě (30. ledna 1903).

¹⁴³ SOkA Mělník: AM Mělník, 1. manipulační údobí (1850–1905), Stavba divadla a sokolovny, karton č. 35. Dopis mělnického Sokola městské radě (10. listopadu 1903).

¹⁴⁴ BOHÁČEK, A. *Tělocvičná jednota Sokol Mělník*, s. 173.

Na dlouhou dobu se stal Tyršův dům nejprostornějším místem, kde bylo možné soustředit společenský život. Nová tělocvična v Tyršově domě byla přímo ideálním místem pro pořádání plesů, neboť v ní byly po obvodu vybudovány i prostorné balkony.

Historicky, architektonicky i kulturně se podařilo mělnickému Sokolu dosáhnout ještě jednoho regionálního prvenství. Od října roku 1913 fungoval v tělocvičném sále Tyršova domu první biograf na Mělníku. Zvuková aparatura byla pořízena až roku 1932. Tehdy se ale ukázalo, že si stále větší obliba filmového umění žádá postavit samostatnou budovu.¹⁴⁵

Stavba byla vyčíslena na 495 000 tehdejších korun, což byla v době ještě doznívající hospodářské krize nejsledovanější a největší mělnická stavební aktivita. Stavět se začalo počátkem června 1933 podle návrhu Ing. Arch. Josefa Širce. Na stavbě bylo zaměstnáno 50 stálých dělníků a 15. října 1933, tedy za čtyři měsíce, byla dokončena. Budova byla navržena v čistém funkcionalistickém stylu s jeho typickými prvky (pásová okna, kruhová okna, volný půdorys se sloupy, pouze bíle omítnutá, nijak dekorativní fasáda apod.). Sál biografu s malým jevištěm byl využíván jak pro produkci filmů, tak i jako prozatímní místo mělnických ochotníků, než byl dokončen roku 1936 Masarykův kulturní dům.¹⁴⁶

Tělocvičné jednotě Sokol se na Mělníku podařilo vybudovat, s přispěním jiných spolků a institucí, dvě významné stavby. Novorenesanční honosnou budovu Tyršův dům, která po mnoha letech zajistila mělnické veřejnosti dostatečné společenské vyžití. A roku 1933 postavila biograf, který můžeme označit za první veřejnou budovu ve městě, která byla postavena v čistém funkcionalistickém stylu.

¹⁴⁵ EPSTEIN, R. *Kultura a film*, s. 110.

¹⁴⁶ SEDLÁK, M. *Památník vydaný ke 130. výročí založení Tělocvičené jednoty Sokol na Mělníce*, s. 3.

5. 5. Výstavba Masarykova kulturního domu roku 1936

Jak jsem již rozebíral v podkapitole o nerealizovaném projektu mělnického divadla, mělničtí nadšenci a veřejní činitelé se o vybudování kamenného a stálého divadelního prostoru i souboru k němu náležitěmu pokoušeli již od 80. let 19. století. Návrh O. Materny nebyl realizován, a tak celá osmdesátá i devadesátá léta stále chyběl velký společenský sál i divadelní budova.

Jistého zlepšení se mělnickým dostalo roku 1904, kdy byl postaven Tyršův dům s prostornou tělocvičnou, která mohla fungovat jako sál pro všemožné společenské akce, plesy a jiné záležitosti kulturní a sociální povahy, jak jsem popisoval v příslušné podkapitole.¹⁴⁷

Hlasy, jež volaly po velkém divadelním sále, však stále neutichaly. Více či méně se ozývaly před první světovou válkou, nejvíce ale po založení První republiky a po vzniku samostatného státu. I přesto trvalo ještě téměř deset let, než začala jistá cesta k tomuto cíli.

Roku 1927 odevzdal vyučující reálného gymnázia Rudolf Pulkrábek městu částku cca 600 Kč, kterou vybral z loutkových divadelních představení. Obnos předal městské správě s žádostí, aby byly peníze využity v budoucnu při stavbě nového kulturního domu. Tímto aktem se daly do pohybu síly, které opět otevřely kulturní snahy.¹⁴⁸

Při jubilejních oslavách desetiletého trvání republiky roku 1928 přednesl starosta Mělníka Josef Tykal obecnímu zastupitelstvu návrh, aby byl na oslavu a paměť národního osvobození postaven na Mělníce „Kulturní dům.“ Podle Tykalova návrhu mělo jít o budovu spojující v sobě několik funkcí.

Jednou z nich měl být památník, který by uctil osvobození a padlé hrdiny, kteří se o osamostatnění národa zasloužili během legionářských bojů v cizině, ale i během odboje doma v zázemí. Dále by stavba ve svých stěnách soustředovala veškerý kulturní život, zejména ale divadelní produkci a možnosti konání kulturních, společenských a osvětových aktivit.

Tykal přišel s nápadem umístit do Kulturního domu knihovnu, čítárnu, menší muzeum, sál pro přednášky, koncerty, plesy apod. Primárním požadavkem by pak byl velký přízemní divadelní sál s napevno vestavěnými sedadly a balkóny a provozuschopným technickým zázemím.

Tykalův návrh byl hlasováním zastupitelů jednomyslně přijat a v rychlém časovém sledu bylo přistoupeno k otázkám realizace. Zastupitelstvo se usneslo, aby došlo ke sloučení veškerých

¹⁴⁷ ZELENÝ, J. B. *Masarykův kulturní dům na Mělníce*, s. 148.

¹⁴⁸ Tamtéž, str. 148.

fondů, sbírek a výtěžků, které se nashromáždily od roku 1884. Jednalo se v první řadě o fondy pro divadelnictví (53 786 Kč), musejní fondy (93 047 Kč) a fond pro zřízení pomníku národní svobody (32 052 Kč). V součtu se částka vyšplhala přes 178 800 Kč. Sloučením všech těchto fondů došlo k vytvoření základního finančního kapitálu pro výstavbu několika účelové důstojné stavby.

Pomyslnou pomocnou ruku nabídla i mělnická spořitelna, která se zavázala, že po dobu 10 let bude na stavbu přidávat prostředky v hodnotě jedné třetiny svých přebytků. Svůj podpůrný dar tak vyplácela až do roku 1937, kdy se konečná darovaná částka pro Masarykův kulturní dům vyšplhala na 1 145 000 Kč.¹⁴⁹

Dalších téměř 400 000 Kč se podařilo shromáždit od různých sbírek, z darů jiných firem a korporací a mnoha dobročinných příspěvků (např. příspěvek od ministerstva sociální péče).

Roku 1929 představenstvo pro postavení kulturního domu poslalo mezi mělnickou i mladoboleslavskou veřejnost oznámení, ve kterém žádalo o podporu stavby.¹⁵⁰

Město pro účely stavby zakoupilo pozemek, kde stála vinice pojmenovaná Šafranice. Koupě a úpravy pozemku pro stavbu i pro přilehlé okolí budoucího divadelního stánku vyžadovaly výdaje přes 220 000 Kč. Tuto úhradu zaplatilo město.

Stavba byla finančně zajištěna ještě před zahájením prací a to znamenalo, že nebude nutné se nijak zadlužit.

Samotná část výstavby začala vypsáním architektonické soutěže. Ta skončila 30. dubna roku 1930. Návrhy odevzdalo 26 projektantů. Porota se rozhodovala na základě dvou klíčových faktorů. Prvním byla otázka regulace území mezi ulicí Benešovou a Wilsonovou.¹⁵¹ Druhou, o něco důležitější otázkou, bylo architektonické a provozní řešení stavby samotné. Předpoklady pro výherce architektonické soutěže bylo ve vyprojektovaných plánech splnit několik následujících podmínek.¹⁵²

Budova měla obsahovat rozlehlý divadelní sál až pro šest set osob. Dále pak muzeum, čítárnu a knihovnu. V návrzích architektonické soutěže se objevovaly budovy se symetrickou i nesymetrickou dispozicí. Porota nakonec rozhodla o nesymetrické podobě budovy, i z důvodů členitého a zvlněného terénu.

¹⁴⁹ ZELENÝ, J. B., *Masarykův kulturní dům na Mělnice*, s. 148.

¹⁵⁰JIRÁČKOVÁ, K. *Masarykův kulturní dům*, s. 16.

¹⁵¹Pozn. dnes je ulice Benešova ulicí Kpt. Jaroše a Wilsonova je ulicí Krombholcovou.

¹⁵² Tamtéž, s. 17.

Výherci architektonické soutěže se stali autoři Ing. Josef Širc a Ing. Bedřich Zeman. Porota jim udělila druhou cenu, protože odmítla udělit cenu první. Jejich návrh umístil vchod do vestibulu budovy do osy ulice 28. října. Vestibul byl 15 dlouhý a 6 metrů široký a na schodišti na jeho konci se měla nacházet velká socha T. G. Masaryka. Z vestibulu byl umožněn přístup k šatnám a do divadelního sálu, který obsahoval 314 sedadel a 120 míst na stání. Balkony mohly pojmout dalších 200 sedících diváků a 66 stojících.¹⁵³

Návrh Josefa Širce a Bedřicha Zemana splňoval veškeré podmínky, které byly vyžadovány pro realizaci a účel stavby. Ukázalo se však problematické, že jejich návrh znamenal budovu s obstaveným prostorem 22 500 m³. Náklady na výstavbu mohly dle odhadů činit až 3 000 000 korun českých. Takto vysoký náklad rapidně ztížil práci, neboť znamenal nedostatek dosud nashromážděných finančních prostředků.¹⁵⁴

Roku 1932 byl tedy pro realizaci projektu ustanoven samostatný spolek, který se měl přípravou stavebních prací zabývat. Bylo zapotřebí najít řešení, jak vítězný návrh, pokud možno, co nejvíce zlevnit, ale neustoupit od důležitých podmínek a požadavků, které nový kulturní dům měl splňovat.

Autoři Širc a Zeman přepracovávali vlastní návrh. Paralelně s nimi se úkolu nalézt kompromisní řešení zhostil i Ing. J. B. Zelený. Roku 1934 se oba přepracované návrhy spojily a výsledek, na kterém se trojice inženýrů shodla, byl předložen jako generální plán celé stavby.

Nový projekt počítal s obstaveným prostorem 13 000 m³ a odhadované náklady měly činit asi 1 600 000 Kč. Přitom se podařilo zachovat všechny důležité užité části stavby. Toto nové řešení bylo schváleno a přikročilo se k detailnímu projektu, který vyhotovili Širc, Zeman a Zelený ve vzájemné součinnosti.¹⁵⁵

Již 10. března 1935 byl položen základní kámen. 28. června byla stavba zahájena za doprovodu slavnostní ceremonie a přesně za rok, 28. června 1936 došlo k slavnostnímu dokončení.¹⁵⁶

¹⁵³ ZELENÝ, J. B. *Masarykův kulturní dům na Mělníce*, s. 149.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 149.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 150.

¹⁵⁶ Slavnostní program k otevření MKD trval dva dny a obsahoval mimo jiné pěvecké vystoupení místního sboru, sportovní hry nebo zaslání alba T. G. Masarykovi. Zdroj: SOkA Mělník, 2. manipulační údobí (1905–1937), Masarykův kulturní dům, stavba, slavnostní otevření, karton č. 62. Předběžný program k slavnostnímu otevření MKD (24. února 1936).

Fakt, že stavební práce pokračovaly velmi rychle, reflektuje i skutečnost, že již koncem listopadu 1935 byla střecha kulturního domu pokryta měděným plechem. Hlavní stavební dohled a práce byly na projektu svěřeny firmě stavitele V. Nového.¹⁵⁷

Ing. J. B. Zelený ve svém článku uvádí pozoruhodné technické a stavební podrobnosti, které projekt provázely.

Zastavěná plocha byla 1243 m². Obstavený prostor byl 13 767 m³. Na celé stavbě, počítáme-li i vnitřní zařízení se podílelo 30 firem. Cena za všechny tyto práce činila 1 665 000 Kč. Počítáme sem i náklady na sochu T. G. Masaryka, vybavení jeviště a nábytek do místností. Vlastní stavební náklad byl 1 500 000 Kč. V propočtu na jeden metr krychlový to znamenalo cenu 109 Kč.

Masarykův kulturní dům dokončený roku 1936 lze z architektonického hlediska těsně po svém dokončení popsat následovně:

Konečná stavba obsahovala divadlo a k němu přidružené provozní místnosti (kulisárna, zákulisí, divadelní klub, pod jevištěm skryté orchestřiště apod.). Dále pak knihovnu, čítárnu a muzeum. Do velkorysé haly, orientované kolmo k ulici 28. října, a tedy i přímo k centru města, se vcházelo třemi dveřmi. V ose haly bylo vybudováno trojramenné schodiště. Na upraveném mramorovém podstavci byla vztyčena bronzová socha osvoboditele a duchovního otce nového státu, prezidenta Tomáše G. Masaryka, zhotovená sochařem V. Makovským.¹⁵⁸ Za sochou je dodnes stěna zdobená mramorem, v níž je vyryto 200 jmen mělnických rodáků, kteří padli za oběť První světové válce. Prostorná a monumentální hala dělí celou budovu na dvě části. Jižní a severní blok.

V jižním bloku se nachází přízemí a suterénní místnosti pro knihovnu spolu s čítárnou, místností pro knihovníka a malým sálem. V tomto bloku se nachází i muzeum a sklad. V prvním patře, do kterého se vchází po již zmíněném schodišti, je další část muzea a památník odboje.

Severní blok poskytuje místo pro divadelní sál s veškerým potřebným příslušenstvím. Přízemí sálu, tedy hlavní hlediště, obsahovalo v době vzniku 350 sedadel. Jeviště mělo plochu 100 m². K technickému vybavení zákulisí dále patřily tři oddělené šatny, malá zkušebna, sklad pro rekvizity, orchestřiště a ladírna. První patro sálu mohlo k pohodlnému usazení nabídnout 10 lóží (celkem 50 míst) a dalších 150 míst na sezení a více než dalších 100 míst pro stání. V duchu

¹⁵⁷ ZELENÝ, J. B., *Masarykův kulturní dům na Mělnice*, s. 150.

¹⁵⁸ Pozn. Socha byla nacisty roztavena a použita pro válečné účely. Zdroj: JIRÁČKOVÁ, K. *Masarykův kulturní dům*, s. 27.

doby bylo myšleno i na módu kuřáctví, proto byly v prvním patře vybudovány i dva skromné kuřácké salonky.

Z architektonického pohledu lze Masarykův kulturní dům označit za čistý funkcionalismus, který byl typický ve 30. letech 20. století. Po kinu Sokol se jednalo o druhou veřejnou budovu v tomto stylu postavenou na Mělníku.

Slavnostního začátku divadelní produkce na nových prknech se zhostil mělnický divadelní spolek Vojan, který uvedl hru *Naši Furianti* od *Václava Stroupežnického*.¹⁵⁹

V závěru této podkapitoly můžeme konstatovat, že ideje a požadavky, jaké měl dlouho očekávaný stánek mělnického kulturního života ztělesnit, byly novou budovou beze zbytku naplněny. Přesně podle původní koncepce starosty Josefa Tykala v sobě Masarykův kulturní dům splňoval jak vyvrcholení občanské snahy o kulturní stánek, tak i místo, kde bylo možné uctít památku a symboliku osamostatnění českého národa.

Masarykův kulturní dům stojí dodnes a je hojně využíván pro pořádání divadelních představení, výstav, přednášek, koncertů a plesů.

Architektonicky můžeme stavbu s jistotou zařadit do slohu funkcionalismu. Pásová okna, žádná zdobnost fasády, asymetrická dispozice. Interiéry, zejména pak široké schodiště, jsou obloženy kvalitními materiály jako mramor a žula. Trojice architektů Širc, Zeman a Zelený stojí za realizací nejnákladnější kulturní stavby, jaká byla na Mělníku vybudována, a která funguje dodnes.

¹⁵⁹ JIRÁČKOVÁ, K. *Masarykův kulturní dům*, s. 21.

Závěr

V této odborné práci jsem se pokusil co nejdetailněji zmapovat vývoj zakládaných, pro občany města Mělníka důležitých institucí a budov, které vznikaly v souvislosti s rodící se občanskou společností a spolkovou činností, které od 60. let 19. století představovaly důležitou složku veřejného, kulturního a politického života na Mělníku.

Předně bych se ale rád vyjádřil k publikacím, se kterými jsem pracoval.

Při mém bádání jsem narazil na problém, že dvě novodobé publikace o Mělníku, které lze označit za nejobsáhlejší a nejkomplexnější, které jsou pro běžného zájemce o mělnickou historii dostupné¹⁶⁰, jsou sice velmi popisné, ale v problematice historicko-architektonické povahy veřejných budov se jejich informativnost často omezuje jen na stručné faktografické údaje. Tedy rok založení či výstavby daného objektu, jméno architekta a případně lokalizace konkrétní budovy. Monografie Ludvíka Böhma¹⁶¹ je v tomto ohledu na informace bohatší, je však zapotřebí mít na paměti, že Böhm píše o mělnické historii se zaujetím a příliš vyzdvihuje úspěchy občanské činnosti ve městě. Na druhé straně taktně zamlčuje negativa. Böhmova monografie je navíc stará již téměř 130 let. Tolik k vymezení se k publikacím. V této práci jsem se pokusil přinést komplexnější a užší pohled na tuto problematiku. Během sběru pramenů, faktů a informací, stejně jako při samotném psaní, jsem došel k několika důležitým poznatkům a závěrům.

Prvním z vyplývajících poznatků je fakt, že největšímu rozkvětu z hlediska zakládaných institucí i jejich výstavby se Mělník těšil zejména v posledním čtvrtstoletí 19. století. Stavební činnost veřejnosti sloužících budov byla v tomto intervalu velmi frekventovaná. Konkrétně zejména oblast zdravotnictví a školství. Podařilo se postavit rozsáhlou měšťanskou školu v honosném novorenesančním slohu a založit odborně zaměřené školy. Zejména u gymnázia a vinařské školy můžeme hovořit o významné stavební činnosti. Za podpory dobročinných sbírek, darů a veřejných peněz se podařilo postavit ještě před koncem 19. století dvě budovy nemocnic. Poněkud pozadu však v tomto období zůstávala výstavba určená pro soustředění kulturního života. Prakticky až do postavení Tyršova domu roku 1904 byla mělnická veřejnost nucena své kulturní akce pořádat v sálech několika restauračních zařízení, které vlastnili soukromí majitelé.

¹⁶⁰ PURŠ, F. *Náš Mělník* a KILIÁN, J. *Mělník*.

¹⁶¹ BÖHM, L. *Královské věnné město Mělník*.

Dalším poznatkem je odpověď na otázku, kterou jsem si položil v úvodu mé práce. Jak velký byl význam mělnických spolků a vůdčích osobností při zakládání veřejných budov a jak silný vliv na konečnou realizaci tyto faktory měly.

Z práce vyplývá odpověď, že občanské a zájmové spolky měly na zakládání veřejných budov ve městě vliv zcela zásadní. Ať již šlo o spolky jako organizace obecně, nebo o konkrétní osobnosti z řad inteligence a zámožných občanů, kteří zasedali v různých výborech, obecním zastupitelstvu nebo v městské radě či jiných uskupeních. Mimo jiné zejména učitel Ludvík Böhms, purkmistr Václav Haupt a Josef Valenta nebo Václav Vávra a František Vinkler byly silné osoby, které v druhé polovině 19. století silně ovlivňovaly veřejný život města. Vliv měly také kontakty místních osobností veřejného života s vyššími politiky, např. s Josefem Pražákem. Tento faktor se projevil zejména u zřízení vinařské školy a reálného gymnázia.

Vliv a síla občanských spolků a organizací se projevovала i četnými dobročinnými sbírkami, důslednou propagační činností nebo i pompézními oslavami a ceremoniemi, které se při pokládání základního kamene nebo při dokončení stavby na počest úspěchu a dovršení často dlouholeté občanské snahy pořádaly. V podstatě každé slavnostní otevření se stalo velkorysou manifestací mnoha rozličných spolků a skupin, které ve městě působily. V dnešní době si neumím představit, že by se občanská společnost takovou měrou přispívala svými vlastními prostředky na stavbu nějaké veřejné budovy. Zajímavé je i to, že realizace některých občanských snah na Mělníku v době Rakouska-Uherska probíhala velmi pomalu. Žádosti, které městští zástupci zasílali vyšším státním orgánům, často byly pouze přislíbeny, ale nesplněny. Celý proces trval roky, někdy i pár desetiletí. Dobrým příkladem je opět zřízení gymnázia, kdy od první žádosti do konečného otevření uběhlo téměř 40 let.

Další poznatky se váží k problematice, v jakém stavu předala dlouhotrvající monarchie své nástupkyni, státnímu útvaru Československé republiky, instituce a budovy občanské vybavenosti roku 1918. Lze konstatovat, že Mělník měl k roku 1918 bohatě vybaven sektor školství i zdravotnictví. Stejně tak i peněžní a finanční instituce byly ve městě dobře zastoupeny, ačkoli jsem tomuto odvětví institucí nevěnoval v práci prostor. V počáteční fázi První republiky byla na Mělníku fungující Spořitelna mělnická, Okresní záložna hospodářská na Mělníce aj.¹⁶²

S určitým zjednodušením a zestručněním lze konstatovat, že monarchie předala První republice

¹⁶² Bližší pohled na toto téma. Viz. PALOUNEK, M. *Peněžnictví mělnického okresu*, s. 54–58.

základní občanskou výbavu i vyspělé město s veřejnými institucemi a jejich reprezentativními budovami. Zejména oblast školství a zdravotnictví byla dobře vyvinuta. Co chybělo, a stalo se úkolem až v době samostatného státu, byla výstavba rozsáhlého kulturního domu s divadelním a společenským sálem. To se nakonec roku 1936 podařilo.

Posledním cílem této práce bylo pokusit nalézt architektonický význam zakládaných budov. Architektonicky významné byly v období před první světovou válkou na Mělníku zejména novorenesanční Škola mělnická, Tyršův dům a Vinařská a ovocnářská škola Na Polabí. Taktéž Reálné gymnázium ve svém secesním slohu bylo a dosud je zásadní stavbou této éry.

Z mé práce vyplývá skutečnost, že architektonicky korespondují veřejné budovy na Mělníku s obdobími, ve kterých vznikly. Zatímco do založení republiky se nejčastěji užíval styl novorenesance a později secese, doba První republiky je na Mělníku doprovázena stylem funkcionalismu. Silný vliv měla v této věci trojice projektantů a architektů: Širce, Zemana a Zeleného, kteří jednotlivě, nebo ve vzájemné spolupráci navrhli budovy jako Masarykův kulturní dům, kino Sokol, pokračovací učňovská škola a jiné, kterým jsem se nemohl detailněji v této práci věnovat (např. přestavba budovy městského úřadu). Od začátku třicátých let se trojice architektů Širce, Zemana a Zeleného stala jakousi určující veličinou výstavby veřejných budov ve městě, a své návrhy vypracovávala právě v duchu funkcionalismu.

Seznam použitých pramenů a zdrojů informací

Prameny:

SOkA Mělník – Státní okresní archiv Mělník, AM Mělník – Archiv města Mělník

- SOkA Mělník, AM Mělník, 1.manipulační údobí (1850–1905), Stavba divadla a sokolovny, karton č. 35.
- SOkA Mělník: AM Mělník, 1. manipulační údobí (1850–1905), Vinařská škola – stavba budovy, karton č. 56.
- SOkA Mělník, AM Mělník, 1. manipulační údobí (1850–1905), Rudolfova všeobecná nemocnice, karton č. 16.
- SOkA Mělník, AM Mělník, 1. manipulační údobí (1850–1905), Reálné gymnázium, karton č. 71.
- SOkA Mělník, 2. manipulační údobí (1905–1937), Masarykův kulturní dům, stavba, slavnostní otevření, karton č. 62.
- SOkA Mělník, AM Mělník, 3. manipulační údobí (1937/1938–1945), Stavba živnostenské školy pokračovací (1938–1939), karton č. 51.

Archiv odboru výstavby a rozvoje městského úřadu Mělník. *Materiály k jednotlivým budovám dle č. p.*

- Archiv Odboru výstavby a rozvoje MÚ Mělník. Svazek: č. p. 386.
- Archiv Odboru výstavby a rozvoje MÚ Mělník. Svazek: č. p. 148.
- Archiv Odboru výstavby a rozvoje MÚ Mělník. Svazek: č. p. 411

Literatura:

- BOHÁČEK, Antonín. *Tělocvičná jednota Sokol Mělník*, In: Mělnicko: Z jeho života a práce: Sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce. Mělník: Spolek MKD, 1936.
- BÖHM, Ludvík. *Královské věnné město Mělník a okres Mělnický*. Mělník: L. Böhm, 1892.
- ČERMÁK, Vratislav. *Veřejná obchodní škola na Mělníce*, In: Mělnicko: Z jeho života a práce: Sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce. Mělník: Spolek MKD, 1936.

- DOLEŽAL, Antonín. *Nemocnice milosrdných sester na Mělníce-Podolí*, In: Mělnicko: Z jeho života a práce: Sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce. Mělník: Spolek MKD, 1936.
- EPSTEIN, Rudolf. *Film a kultura*. In: Mělnicko: Z jeho života a práce: Sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce. Mělník: Spolek MKD, 1936.
- KILIÁN, Jan a Zdeněk BAŽANT. *Mělník*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7422-029-6.
- KNOTEK Jan. *Stát. vyšší škola ovocnicko-vinařská a zahradnická na Mělníce*, In: Mělnicko: Z jeho života a práce: Sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce. Mělník: Spolek MKD, 1936.
- PALOUNEK, Miloslav. *Peněžnictví mělnického okresu*, In: *Mělnicko: Z jeho života a práce: Sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce*. Mělník: Spolek MKD, 1936.
- PURŠ, František. *Náš Mělník: listování jeho historií*. Mělník: Město Mělník, 2010. ISBN 978-80-254-7928-5.
- SEDLÁK, Miroslav. *Památník vydaný ke 130. výročí založení Tělocvičné jednoty Sokol na Mělníce 1868–1998*.
- SUCHÁNEK, Karel. *Státní jednoroční mistrovská škola košíkářská na Mělníce*. In: Mělnicko: Z jeho života a práce: Sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce. Mělník: Spolek MKD, 1936.
- STÁHLÍK, Josef. *Z dějin divadla na Mělníku*. In: Mělnicko: Z jeho života a práce: Sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce. Mělník: Spolek MKD, 1936.
- STÁHLÍK, Josef. *Reálné gymnázium na Mělníce*. In: Mělnicko: Z jeho života a práce: Sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce. Mělník: Spolek MKD, 1936.
- ŠTĚPÁN, Karel. *Okresní všeobecná veřejná nemocnice v Mělníce*, In: Mělnicko: Z jeho života a práce: Sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce. Mělník: Spolek MKD, 1936.
- URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*. Praha: Svoboda, 1982. ISBN neuvedeno.
- VLČEK, Pavel, ed. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-0969-8.
- ZELENÝ, J. B., *Masarykův Kulturní dům na Mělníce*: Propagační brožura. Mělník:

Masarykův kulturní dům, 1935.

- ZELENÝ, J. B. *Masarykův kulturní dům na Mělníce*, In: Mělnicko: Z jeho života a práce: Sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce. Mělník: Spolek MKD, 1936.

Kvalifikační práce:

- BURIAN, Lukáš. *Historický vývoj názvů ulic a prostranství na Mělníku*. Praha, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.
- CHMELÍK, Luboš. *Vývoj školské správy na našem území. Brno, 2009/2010*. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.
- JIRÁČKOVÁ, Karolína. *Masarykův kulturní dům na Mělníku*. Plzeň, 2014. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni.
- PITELKOVÁ, Lucie. *Charitativní působení pražské kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Čechách do roku 1950*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

Slovníky:

- CASSON, Hugh a Michael RAEBURN. *Dějiny architektury*. Praha: Odeon, 1993. ISBN 8020701850.
- HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek. 2., dopl. vyd.* Praha: Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje ve spolupráci s Propagační tvorbou Praha, 1980.
- ŠEFCŮ, Ondřej. *Architektura: lexikon architektonických prvků a stavebního řemesla*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3120-9.

Internetové zdroje:

- BRÁF, Albín. Ottův slovník naučný: Dělnické pojišťování. Osmnáctý díl. *Wikizdroje*[online]. nevedeno: nevedeno, 2019 [cit. 2019-07-07]. Dostupné z: https://cs.wikisource.org/wiki/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD/D%C4%9Blnick%C3%A9_poji%C5%A1%C5%A5ov%C3%A1n%C3%AD
- ROZMANOVÁ, Naděžda. Občanské vybavení. *Principy a pravidla územního plánování* [online]. Nevedeno. Brno: Ústav územního rozvoje, 2006, 2 - 3 [cit. 2019-07-11]. ISBN nevedeno. Dostupné z: <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaC/C4-2012.pdf>

Seznam příloh

1. Fotografie domu, ve kterém byla umístěna obecná škola v Husově ulici (1875)

Zdroj: Osobní archiv Karla Lojky.

2. Novodobá fotografie první měšťanské školy na Mělníku postavené roku 1876

Zdroj: Osobní archiv Karla Lojky.

3. Originální výkres hlavního průčelí školy od Theodora Bauera (levá část)

Zdroj: Archiv Odboru výstavby a rozvoje MÚ Mělník. Svazek: č. p. 148.

4. Fotografie průčelí nové budovy vinařské a ovocnářské školy (1895)

Zdroj: Osobní archiv Martina Klihavce

**5. Fotografie reálného gymnázia po secesní přestavbě původních spořitelních domů.
(20. léta 20. století)**

Zdroj: Osobní archiv Jitky Novákové.

6. Původní pohlednice zobrazující významné mělnické školy (20. léta 20. století)

Zdroj: Osobní archiv Martina Klihavce.

7. Fotografie Učňovské pokračovací školy při stavbě a po dokončení (1939)

Zdroj: Osobní archiv Karla Lojky.

**8. Fotografie Rudolfovy všeobecné nemocnice v Jungmannových sadech (80. léta 19.
století)**

Zdroj: osobní archiv Karla Lojky.

**9. Los věcné loterie určený pro podporu stavby Rudolfovy všeobecné nemocnice
(1874)**

Zdroj: SOKA Mělník, 1. manipul. údobí (1850–1905), Rudolfova všeobecná nemocnice,
karton č. 16.

10. Fotografie Okresní všeobecné nemocnice na Pražské ulici (20. léta 20. století)

Zdroj: Osobní archiv Karla Lojky.

11. Fotografie areálu Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského na Podolí po přestavbách (1936)

Zdroj: Osobní archiv Karla Lojky.

12. Náskres nerealizovaného mělnického divadla od O. Materny z roku 1886

Zdroj: STÁHLÍK, Josef. *Z dějin divadla na Mělníku*. In: Mělnicko: Z jeho života a práce: Sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce. Mělník: Spolek MKD, 1936. s. 111.

13. Novodobá fotografie Tyršova domu (2018)

Zdroj: Osobní archiv Karla Lojky.

14. Fotografie funkcionalistické budovy biografu z roku 1933 od architekta Josefa Širce (30. léta 20. století)

Zdroj: SOKA Mělník.

15. Fotografie Masarykova kulturního domu krátce po dokončení (1936)

Zdroj: Osobní archiv Jarmily Erbanové-Šircové.

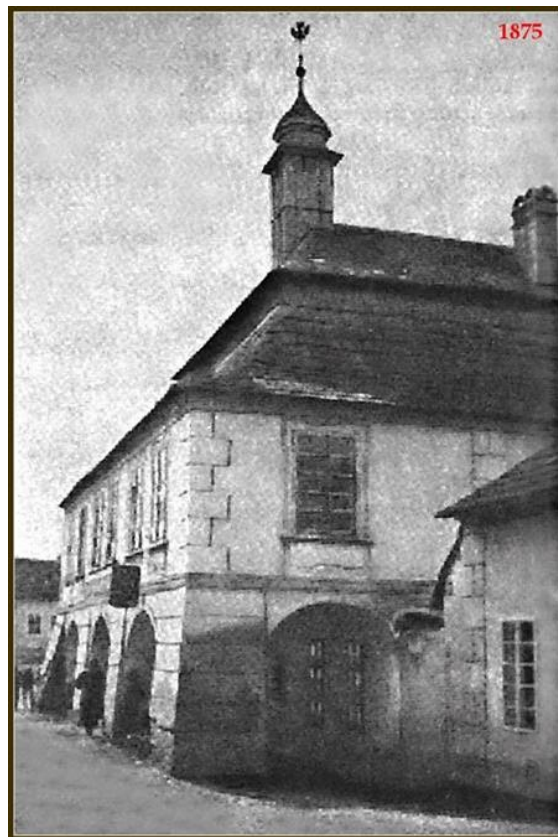
15. Propagační brožura ke stavbě Masarykova kulturního domu 1935

Zdroj: Osobní archiv Jarmily Erbanové-Šircové.

16. Fotografie sochy T. G. Masaryka a schodiště v Masarykově kulturním domě (2018)

Zdroj: Osobní archiv Karla Lojky.

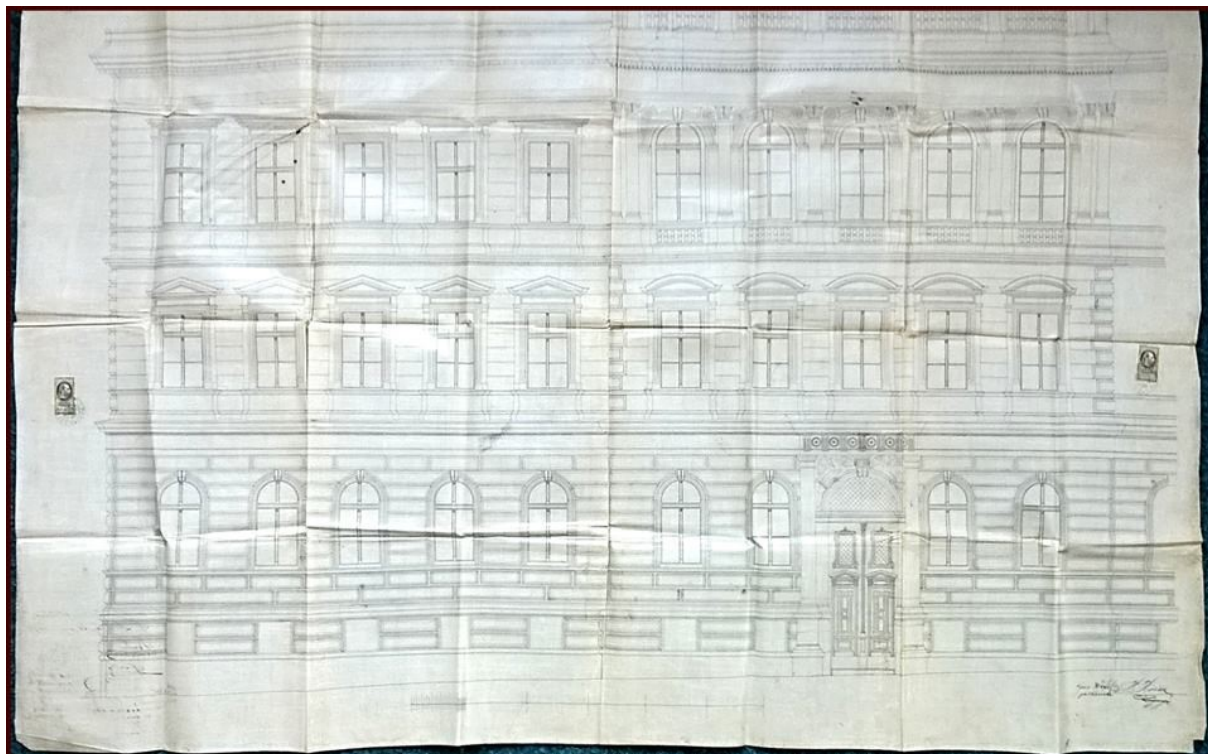
1. Fotografie domu, ve kterém byla umístěna obecná škola v Husově ulici (1875)

2. Novodobá fotografie první měšťanské školy na Mělníku postavené roku 1876

3. Originální výkres hlavního průčelí školy od Theodora Bauera (levá část)

Originální výkres hlavního průčelí školy z ulice (levá část)
projektant : Theodor Bauer , knížecí stavitel a inženýr, r. 1875

4. Fotografie průčelí nové budovy vinařské a ovocnářské školy (1893)

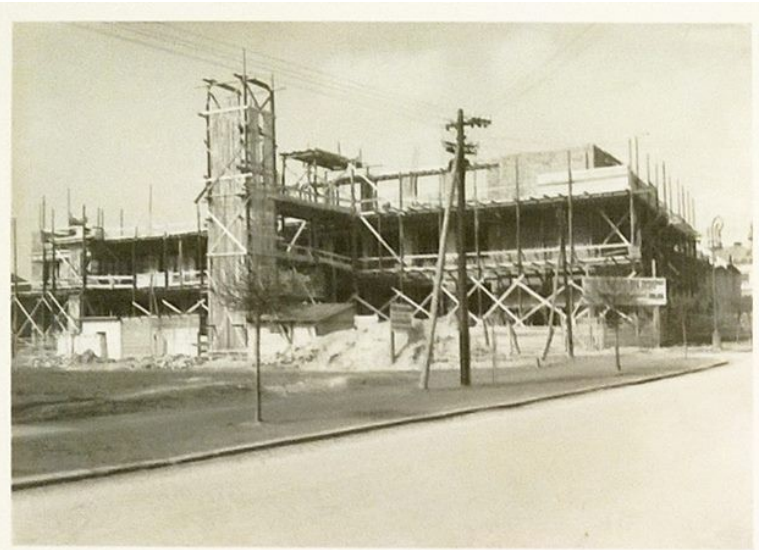
5. Fotografie reálného gymnázia po secesní přestavbě původních spořitelních domů. (20. léta 20. století)

6. Původní pohlednice zobrazující významné mělnické školy (20. léta 20. století)

7. Fotografie Učňovské pokračovací školy při stavbě a po dokončení (1939)

8. Rudolfova všeobecná nemocnice v Jungmannových sadech (80. léta 19. století)

9. Los věcné loterie určený pro podporu stavby Rudolfovy všeobecné nemocnice (1874)

100-87.

SERIE _____ Nr. _____

50 kr. **L O S** 50 kr.

c. k. ministerií vnitra a financí ze dne 20. března 1873 č. 6098 povolené

věcné loterie
pro všeobecnou nemocnici
v kr. věnném městě Mělniku.

4000 krásných, namnoze drahocných výher, mezi nimiž skvostné stolové náčiní stříbrné pro 12 osob.
Slosování odbude se dne 10. prosince 1874 na radnici mělnické.

Výbor.
Výhry, které 2 měsíce po tahu odebrány nebudou, propadnou ústavu.

Der mit Erlass der h. k. k. Ministerien des Innern u. der Finanzen v. 20. März 1873 Z. 6093 bewilligten

Effecten-Loterie
zum besten der allgemeinen Krankenanstalt
in der k. Leibgedingstadt Mělnik.

4000 werthvolle Gewinnste, darunter ein prachtvolles silbernes Tafelservice für 12 Personen.
Die Ziehung erfolgt am 20. Dezember 1874 im Mělniker Rathause.

Das Comité.
Alle binnen 2 Monaten nach der Ziehung nicht behobenen Gewinnste verfallen z. Besten des Fondes.

12
14

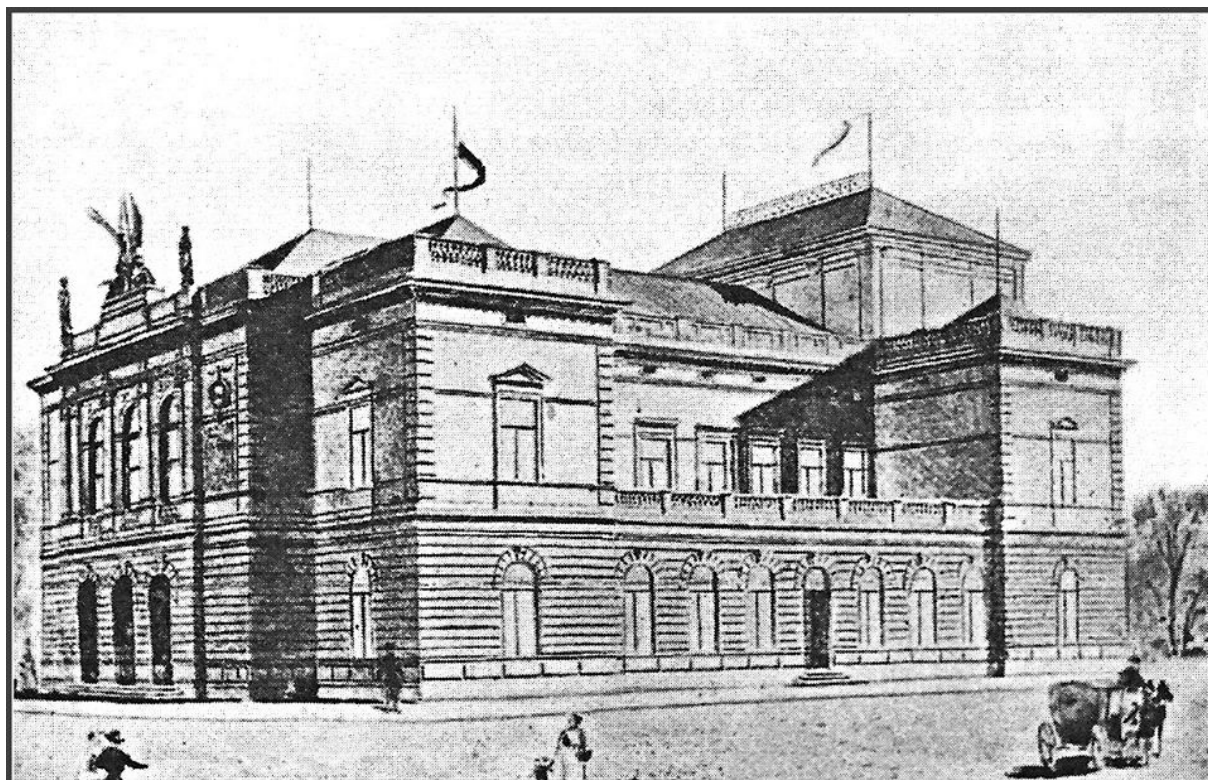
10. Okresní všeobecná nemocnice na Pražské ulici (20. léta 20. století)

11. Fotografie areálu Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského na Podolí po přestavbách (1936)

12. Nákres nerealizovaného mělnického divadla od O. Materny z roku 1886

13. Novodobá fotografie Tyršova domu (2018)

14. Funkcionalistická budova biografu z roku 1933 od architekta Josefa Širce (30. léta 20. století)

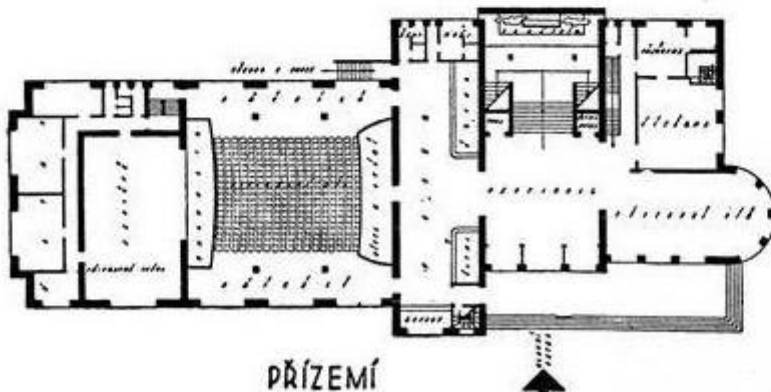
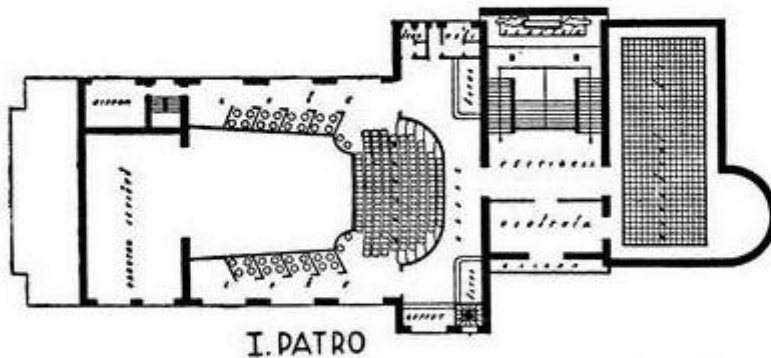
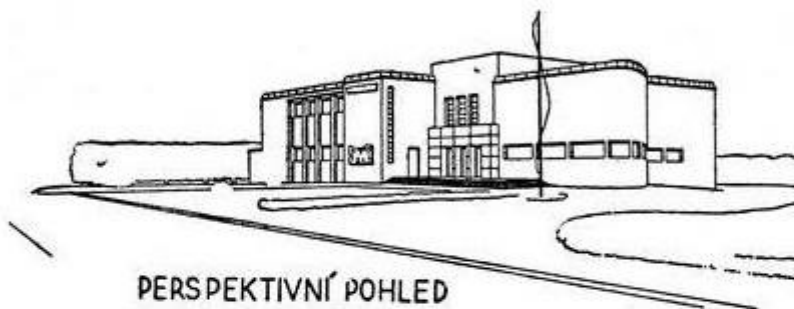

15. Fotografie Masarykova kulturního domu krátce po dokončení (1936)

1935

MASARYKŮV KULTURNÍ DŮM NA MĚLNÍCE

Propagační
brožura nákladem
M. K. D. Sestavil
redakční kruh: K.
Bradáč, Vratislav
Čermák, F. Mráz,
Ing. Dr. J. B. Zelený.

Projektovali: Ing. Širc, Ing. Zeman. Spolupracoval Ing. Dr. J. B. Zelený.

17. Fotografie sochy T. G. Masaryka a schodiště v Masarykově kulturním domě (2018)

